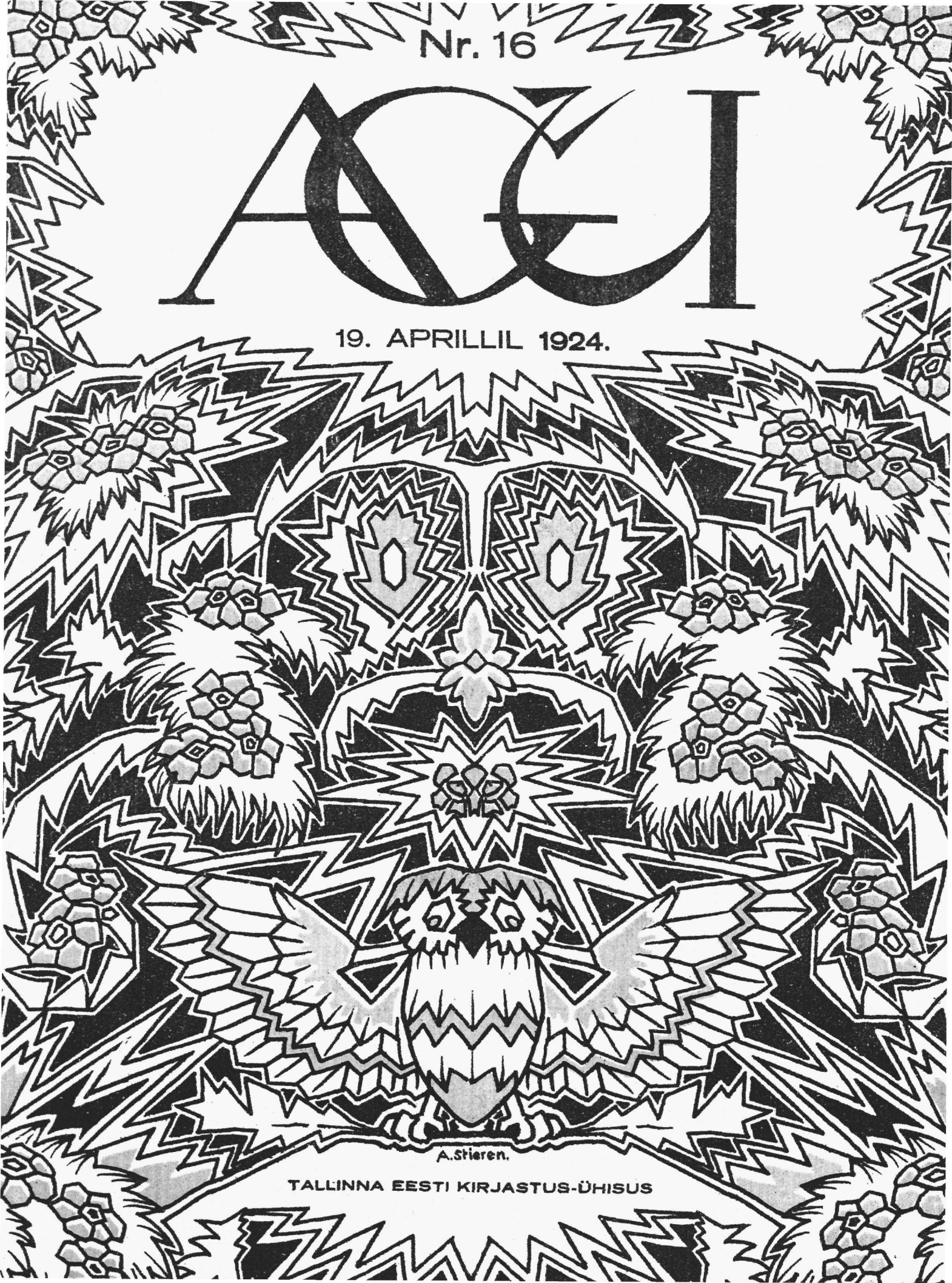

Nr. 16

AGI

19. APRILLIL 1924.

A. Stieren.

TALLINNA EESTI KIRJASTUS-ÜHISUS

TALLINNA KREDIIT-PANK A/S.

ASUTATUD 1907. A.

TALLINNAS, S. KARJA TÄN. 23, OMA MAJAS.

OSAKONNAD HAAPSALUS JA NÖMMEL.

TELEGR. ADDRESS: KREDIITBANK.

**PANK TOIMETAB KÕIKSUGU PANGA-
OPERATSIOONE SISE- ja VÄLJAMAAL.**

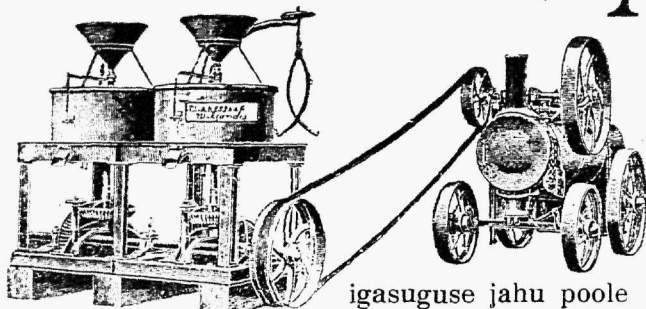
▶▶▶▶▶ HOIUSUMMADE EEST MAKSETAKSE 5—9% ▶▶▶▶▶

KORRESPONDENDID KÕIGIS MAAKONNA-LINNADES ja TÄHTSAMATES ALEVITES KUI KA VÄLJAMAAL TÄHTSAMATES KESKKOHTADES.

**PANGAL ON KINDEL TERASKAMBER VÄLJ-
ÜÜRITAVATE LAEGASTEGA.**

KÕNETRAADID: ÜLDINE 4-36, JUHATUS 12-49, KAUBAJAOSKOND 19-64.

Veskiehitaja

A. Ressaar

Tallinnas, Vana-Posti tän. 5,

ehitab igasugu **veskid**
 auru-, mootori-, vee- ja
 tuulejõul.

Terasvaltsidega veskid töötavad
 igasuguse jahu poole vähema kuluga kui kivid.

Kõige paremad uutmoodi **püüisõelujad.**

Kroovi- ja kruubimasinad.
 Vesi- ja tuuleturbiinid.

Puu- ja turbagaasi-mootorid,

kõige odavam jõud,
 10 korda odavam aurukatlast.

Kõik, mis veskis vaja.

Kirjaküsimistel palutakse vastuse jaoks margid saata.

Kõige parem
 veskikivi valamise materjaal.

Veskikivid, raudjaod.

Tangulõikajad terasnugadega.

Tangusõelad. Traatsõelad.

Püülisiid.

Elevaatori osad. Kaalud ja vihid.

A.-S. „ODOR“

vabriku majandustarbeained, kulinaar-
 ained, kontorimaterjaalid, arstimisvahendid,
 samuti parfümeeria- ja kosmeetikaained on
 valmistatud parematest tooresinetest ja sia-
 tundjate meistrite poolt ja sellepärast kõige
 kasulikumad tarvitamiseks.

Nõudke igalpool A.-S. „ODOR!“ saadusi.

Pange tähele vabriku märki: öökull.

Vabrik: Tallinn, Kivimurru tän. 2;

Kontor: Jaani tän. 6, tel. 14-23.

Oma kauplus: S. Karja tän. 20 (Põhja
 Panga majas).

Vabrik vastu-
 tab kaupade
 headuse ja
 värskuse
 eest.

Balti puuvilla ketramis- ja kudumis-vabrik Aktsia-Selts.

TALLINNAS. ASUT. 1898. a.

VABRIK: Kopli tänav nr. 21.

VALITSUS: Väike Karja tänav nr. 8.

Telegr. aadress: „COTTON”

Ladud: Tallinnas, Suur Karja tänav 13.

Riias: Crehzineeku eela nr. 12.

Kovnos: Schlosserstrasse 2-a.

Tööliste arv üle 2000. Ketruse värtmaid 70.000;
Kangru telgesid 2000. Oma pleekimise-, vär-
vimise- ja appretuurjaoskond.

Valmistatakse:

Puuvillariiet igat seltsi, pleekimata, plee-
gitud ja värvitud; lõnga, sukalõnga ja
õmblusniiti, pleekimata ja värvitud: vatti.

Aastasaaduste valmistus:

Riiet	umbes	100.000	puuda
lõnga	„	10.000	„
sukalõnga	„	4.000	„
vatti	„	1.500	„
õmblusniiti	„	30.000	grossi.

SINDI KALEVIVABRIKU ÜHISUS

ENDINE WÖHRMANN & POEG

Vabrik: Sindis, Pärnu lähedal.

Juhatus: Tallinn, Harju tän 43. Tel. 5-75 ja 22-29.

Ladud: Tallinnas, Suur Karja tän. 13. Tel. 2-41 ja 24-66.

Riias, Grehzineeku eela 12 ja
Kovnos, Schlosserstrasse 2-a.

Villatööstus:

Kalevid sõjaväelastele ja eraisikutele: meeste- ja naisterahvastele — ülikonna- ja palituriided. Vooditekid, suured-rätikud.

Puuvillatööstus:

Pleekimine, värvimine, trükkimine, merserisatsioon.

Kalevivabrik asutatud 1834. a. Puuvillatööstus — 1919. a.

AUHINNAD:

Kõrgemad auhinnad: Kuldaurahad Tallinnas 1921. ja 1922. a.
Riigi kullid ülevenemaalistel väljanäitustel 1841., 1882. ja 1896. a.
Aumärgid Londonis, Pariisis ja mitmel Venemaa väljanäitusel.

**Kreenholmi
puuvilla-vabriku
o./ü.**

Asutatud 1857.   Narva – Eesti.

Juhatus ja müük suurel arvul
Tallinnas, Pikk tänav 68.

Soovitab oma saadusi tuntud headuses:
**puuvillalõngu ja võrguniite,
pleekimata puuvillariiet,
pleegitud puuvillariiet –
madapolami j. t.,
värvitud puuvillariiet –
musliini.**

Narva Kalevi Manufaktuur

(end. Baron A. L. v. Stieglitzi kalevivabrik)

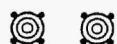

Vabrik ja juhatus Narvas.

Telegr.-aadr.: «Tuchmanufaktur».
Telefoni nr. 26.

**Ladu ja en gros müük:
Tallinnas, Pikk t. 68**

Telegr. aadr.: «Tuchmanufaktur».
Telefoni-nrid: 13-84 ja 24-58.
Tel. Code: Rudolf Mosse Code.

**Palitu, manli ja ülikonnariided meeste-
ja naisterahvastele.**

**Sõjaväelaste ja tsiviilametnikkude palitu-
ja ülikonnariided.**

Põllumajandusline Keskühisus

„ESTONIA“

Tallinn, Jaani tän. 6   Kõnetr. 8-55, 18-91, 20-90, 20-94

Telegrammi-aadress: „Zentrestonia“

Kõige suurem põllu-, karja- ja linnukasvatuse
saaduste eksportäri Eestis

Oma piimaäri, vorstivabrik, lihasuitsetamise tehas
ja külmetusmajad

Esitused üle maa.

**Maitsev on ainult sho-
kolaad juua siis, kui ta
on valmistatud**

keedu-shokolaadi pulbrist

Saada igal pool - originaal pakkimine

A.-S. „Ilmarine“. Treimise töökoda. — The joint stock company „Ilmarine“, Turners' work rooms.
 A.-G. „Ilmarine“. Drechslerei. — A.-O. «Ильмарине». Токарня.

METALLITÖÖSTUS

A.-S. „ILMARINE“

(End. FR. VIEGAND).

Tallinn, Rannavärava puiestee nr. 21

võtab tellimisi vastu:

Uued tööd: 1. Kütteseaded põlevkivi, turba, puu ja süte tarvis. 2. Transmissioonid ja nende osad rõngasmäärijate ja kuulilaagrite peal. 3. Aurumasinad, katlad ja igasugused reservuaarid. 4. Naftamootorid „RUSS“. 5. Francisturbiinid. 6. Igasugused vabrikute sisseseaded. 7. Igasugune malmi-, terase ja vasevalu.

Parandustööd: 1. Igasugused aurumasinate ja mootorite parandused ja kordaseadmised. 2. Lokomobiilide, aurukatelde ja nende kütteseadete parandused ja ümberehitused. 3. Vabrikute ja töökodade sisseseadete kokkuseadmine ja käimapanemine. 4. Transmissioonide ümberehitused ja parandused.

Igasugused osad saadaval tehase ladust.

ESIMENE EESTI KINNITUSE SELTS.

Asutatud 1866. aastal.

Peakontor:
Tallinnas, Lai tän. nr. 1, oma majas.
Kõnetraat 7-85.

Seltsi märk.

Kõige vanem Eesti kinnitus-selts **EKS**

kinnitab igasugust varandust tule vastu,
koduloomi õnnetusjuhtumiste ja haiguste vastu,
klaase purunemise vastu.

Palume tähele panna seltsi nime ja märki, et mitte
ära vahetada teiste kinnitus-seltsidega.

Agendid igas linnas ja kihelkonnas.

KIRJANDUSE,
KUNSTI JA
KULTUURI
AJAKIRI

TOIMETAJA
ED. HUBEL
VÄLJAANDJA
TALL. EESTI
KIRJ.-ÜHISUS

ILMUB IGA NÄDAL

II AASTAKÄIK

TOIMETUS JA TALITUS TALLINNAS, PIKK TÄNAV 2

TOIMETAJA KÕNETUNNID ÄRIPÄEVIL 1-2

J E E S U S   H A U A S . *)

Jeesus heitis hinge umbes kell kolm meie ajaarvamise äärele. Mingi Juudi seadus keelas surnukeha kauemaks välia jätta kui hukkamispäeva õhtuni. Vististi pidasid seal ka Rooma võimud hukkamiskordadel sellest määrusest kinni. Et järgmine päev sabbath — püha — oli ja pealegi tähtis püha, siis avaldasid juudid Rooma võimude ees soovi, et see päev inetu Kolgata pildi läbi reostatud ei saaks. Nende soov leidis tähtmist, kolme hukatava suremist kästi kiirustada ja neid siis ristilt maha võtta. Soldatid täitsid selle käsu, misiuures nad kahe rõõvli karistust veel ialaluie murdmisega suurendasid — harilik karistus oriadele ja sõjavangidele — mis kiiremini surma tõi kui ristil rippumine. Jeesuse leidsid nad aga surmuna ega pidanud siis ka tarvilikuks Tema jalaluie murda. Üks soldatitest pistis aga Temale odaga küljesse, et iga kahtlust kaotada ja kui Ta veel surnud ei oleks, Teda surmata. Arvati nägevat, et haavast veri ja vesi välja voolas, mida kindlaks surmamärgiks peeti.

Apostel Johannes, kes tõendab, et ta ristil all se'nud, peab seda asjaolu väga tähtsaks. Tõsiasi on, et kaheldi kas Jeesus surnud on. Kes ristilöömist ol'd näinud, need teadsid väga hästi, et mõnetunnilisest rippumisest suremiseks küllalt ei ole. Teati iuhtumisi, kus ristilöödud, keda veel õisel aial maha võeti, mõjuvate abinõude läbi ellu äratati. Origines avaldas hiliemini arvamist, et Jeesuse rutulist surma imega tuleb seletada. Ka apostel Markus on sellest imestunud. Vaevalt võib kahelda, et juudid iuba tookord Jeesuse ülestõusmist ei uskunud. Aga igatahes panid nad vist

hoolega tähele, kas Ta ka tõesti ristil surnud on. Kui ka muidu vanaaia rahvaste juures ametlik surma tõendamine ja kõigi ametliste otsuste reeglipärane täitmine puudulik oli, siiski ei või oletada, et tol korral ettevaatamatult oleks talitatud.

Rooma seaduse järele pidi surnu senikaua ristil rippuma kui linnud ta liha luelt ära nokkinud. Juuda rahva määruste järele pidi hukatu õhtul maha võetama ja selleks määratud kohale maha maetama. Nii oleks ka Jeesusega sündinud, kui Tema jüngriteks ainult vaesed Galileamaa mehed oleksid olnud. Aga meie teame, et hoolimata Tema vähesest edust Jeruusalemas, Ta seal mõne väljapaistva mehe kindla poolehoidu oli võitnud, kuigi need avalikult endid Tema jüngriteks ei tunnustanud. Üks nendest, nimelt Joosep Arimathiast, läks õhtul maavalitseja juure ja palus enesele Jeesuse surnukeha. Joosep oli rikas ja, kui suure kohtu liige, tuntud. Tolleaegse Rooma seaduse järele võis hukatu keha sellele anda, kes seda enesele palus. Pilatus, kes „jalaluie murdmisest“ midagi ei teadnud, imestas et Jeesus nii ruttu surnud. Ta laskis pealiku kutsuda, kes hukkamist juhatanud, et küsida, kuidas see sündida võis. Kui ta pealiku seletuse kuulanud, täitis ta Joosepi palve. Vististi oli surnukeha ristilt iuba maha võetud, ja anti nüüd Joosepile, et ta sellega oma äranägemise järele talitaks.

Teine Jeesuse salajane jünger Nikodeemus, kes iuba enimgi oma poolehoidu avaldanud, ilmus nüüd ka. Ta tõi kõike, mis balsameerimiseks tarvis.

Joosep ja Nikodeemus matsid Jeesuse Juuda rahva kombe järele: nad mässisid ta mirri ja aloega leinalinikusse. Galilea naised, kes

*) Järgnevad read on võetud tähtsa Prantsuse õpetlase Renan'i raamatust „Jeesuse Elu“.

Jeesuse järel käinud, olid ka abiks ja nutsid ning kaebasid vist selle juures.

Oli juba hilja, sellepärast tuli rutata. Ei olnud veel koht kindel, kuhu surnukeha matta. Peale selle oli juba õhtu ja matmine ähvardas algavat sabbathi rikkuda, jüngrid pidasid aga veel usukommetest kindlasti kinni. Sellepärast pidi ajutise matmisega leppima (Johannese ev. XIX. 41 ja 42). Seal lähedal ühes aias oli uus, kaljusse raiutud haud, mis veel täiesti tarvitamata seisnud. Vist oli see mõne Jeesuse poolehoidia oma. Niisugused hauad olid harilikult väikese kambriga, mille tagaseinas õõnsus võlviga surnukeha jaoks.

Hauad raiuti enamasti äkilisse kaljuseina, nii et neisse tasandikku mööda võis minna. Avause ette veeretati harilikult kaljurahn ehk kivi. Sarnasesse hauda asetati Jeesus, veeretati kivi ette ja matjad otsustasid hiljem kokku tulla, et lõpulikku matmist ette võtta. Et järgmine päev püha oli, siis lükati see kolmanda päeva peale.

Naised läksid minema, kui nad surnukeha haudaasetamist olid näinud. Ülejäänud aja õhtust veetsid nad balsameerimist ette valmistades. Hingamispäeva saatsid aga kõik rahus mööda.

R I S T I L Ö Ö D U .

KANNATUSLUGU ABRUZZIDEST.

RICHARD VOSS'i järel — op.

Mägestikuküla Abruzzides, see kõigist kõrgetest mägestikuküladest kõrgeimal asuv koht. Üle metsiku lubjamägestiku orgude, kuristikude, lõhede, tõuseb paljas kitsas mäehari, kui maavarisemisest mitmeti rebitud ja killustatud. Mis kaugele korratult läbiseegi paisatud kaljurahnudena näivad, on elanikkude majad. Neil pole põldu, mida hariksid, rohtu, mis nende loomi toidaks. Et oma igapäevaseks leivaks teravilja, oma pidusöögiks maisijahu ammutada, peavad nad alla ronima inimeste juure, kes — inimlikumalt elavad. Kaugele alla peavad nad ronima, et oma väheseid kitsi kehvale karjamaale ajada, kaugele alla ronima, et vett ammutada; ei peida ju seal ülal kalju isegi allikat!

Vasksed veenõud sarnanevad antiikamfooridele, ja naised, kes ilusaid riistu pea peal pühalikult üle rindade ristitatud kätel järsakuid mööda üles kannavad, sarnanevad liikuvale kariatiidide hulga.

Rocca Secca rahvas kuulub mägestikumaa vaeseimate elanikkude hulka, ja nad on ilusaimad inimesed Itaalias. Oma kõledalt mäeharjalt vaatavad nad kui kuningatroonilt alla sügavuse- ja uduilma. Sellest vast ongi nad omandanud oma kuningliku ülalpidamise.

Nende vaeseimate ja siiski rikkaimate inimeste esiisad olid kord röövhimuliste sarazeenide eest viljarikastelt madalikkudelt kõlbmata kõrgustikkudele põgenenud, neid jälgisid piraadid aga sinnamaalegi ja sellest ollagi rahvakene selle kõikevõitva ilu omanud. See jäi talle isade pärandusena...

Et aga Rocca Secca inimestel muud varandust pole, kui see jumalaand — iludus, siis teenivad nad sellega omale ülalpidamist. Kui nende mäetippudel sügistormid möllavad, sü-

gisunud keerlevad, koguneb ühel varahommikul ausa Rocca Secca matrooni juhatuse alla õitsev noorsugu: mehed ja naised. Ühes vanadega, kes kord samuti samal aastaajal kogunenud olid, kuulavad nad oma viletsa koduküla peagu toredas pühakojas — see on väikese koguduse kuulsus, uhkus ja õnn — jumalateenistust ja lahkuvad peale seda, saadetud auväärt vaimulikust, isadest ja emadest. Nad astuvad oma ülevalt elukohalt alla, rändavad läbi orgude, kuristikude ja lõhede, jõuavad avarale kaugele maale, rändavad edasi, edasi, kuni suur linn vastu hiilgab, vägev kuppel üles kerkivat näib — Rooma ita St. Peetri kirikuga.

Roomas oodatakse Rocca Secca inimesi kannatamatusega ja tervitatakse rõõmuga kui Rooma otsitavamaid modelle, kelle pärast kõigi rahvuste maalrid ja kujurid isekeskis tülitsevad. Ühed satuvad prantslaste uhkesse akadeemiasse Pincioli, teised hispaanlaste kõrgesse maija Janikulusel või austrialaste juure Veneetsia paleesse. Marmorile ja pronksile, kartoonile ja lõuendile aimatakse nende kujusid ja näojooni, ja mõnigi kunstiteos igavestab nende inimtoreduse. On nende päevatöö tehtud, siis ühinevad nad oma korterites, laulavad oma kodulaule, tantsivad oma kodutantse, räägivad kojujäänutest ja loevad kojumineku päevi, mil nad jälle tagasi võivad minna „kuldsest Roomast“, tagasi oma metsikule mäeharjale, tagasi oma isamaa ja kogu maailma viletsamatesse, toredamatesse, armsamatesse kohtadesse.

Peale oma haruldase iluduse on Rocca Secca elanikkudel veel teisi suuri varandusi: nende tütarde ja naiste võorus, nende elukommete validus ja nende usu suur vaimustus, mis fanatism on. Juhtub, et keegi naismodellidest Roomas

Michelangelo (1475–1564). Pietá.
Rooma muuseumis.

mõne poisikese ohvriks langeb või andub mõni armastatu oma kallikesele või murrab abikaasa abielutruuduse, siis on langenu kogu oma eluajaks välja tõugatud, ja eksinud kui ka eksitaja elu üle on petetud armsamal või abikaasal täielik võim. Surmab mees, siis pole ta mõrtsukas, vaid kohtumõistja ja kättemaksja. Ükski suu ei tunnista tema vastu ja isegi preestri suu ei lausu ühtki needust ta peale. Nii siis ei mõista ka Jumal meest hukka.

Ja nende usu suur vaimustus on fanatism . . .

Et Issandale oma kurvale kaljurünkale toreda templi ehitada, on põlvest põlve kogutud ja hoitud, on põlvest põlve nälgitud. Vaseim andis selle jaoks oma vaesusest, lesknaine andis oma viimase veeringu ja Rocca Secca noorsugu tõi osa oma teenistusest taevale ohvriks. Nii tõusis seal ülal pühakoda, kuulus kogu maal. Ja ta kuulsus kasvas, kui Rocca Secca kirik pühaisa armust suurepärase reliikvia sai: ühe kuldse ristias peituvat tilga jumalikku verd, mis Kristus inimsoo eest ristipuul valanud.

Selle kõrgeima õnnistuse pärast, mis ka vaeseimale osaks sai, tekkis Rocca Seccas kannatusmäng, sama kuulus kui ta elanikkude iludus ja ta pühimuse imemõju. Seda etendati lihavõtte ajal ja oli paigale sarnase tähendusega, et Rocca Secca noorsugu, kes Roomas modeliks oli, miski hinna eest kauemaks kui palmipuudepühaks oma kodukohast eemale ei jäänud. Algas ju Rocca Seccas Kristuse kannatamine! Siis haaras vägev Kristusega kaas-kannatuse voog kõik hinged. Tundidepikkuste palvete, tundidepikkuste laulude, päevapikkuste paastude läbi sattusid nad krampidesse, ekstaasimõllu, ja isegi noor ja elujanunev, päikeserõõmus põlv muutus patukahetsejaks. Põlvedel roomasid nad lõhkenud kaljurünkale, kus pühakoda seisis. Nad pidid käte ja jalgadega järsku kaljut mööda üles kribima, seda suudeldes. Veriste liigete ja verdnirisevate huultega jõudsid nad kiriku ja altarile, kus peal püha kuldriist kaugelt korjatud kevadlilledest ümbritsetuna asus. Teda nähes nägid nad taevalikke nägusid, kuulsid taevalikke häali.

Suurel reedel siis kannatamine!

Rocca Secca ilusaim ja ühtlasi ka kombelisem noormees tohtis ristilöödud ja surevat Õnnistegijat etendada. Et noormehe valikut küla vanematest kui tähtsaimat küsimust kaaluti, siis oli see noormehele ta elu ülim auvaliku vääriline olla. Teekski Roomas tema järele loodud kunstiteos kunstniku ja modelli kuulsaks — Kristuse surmapäeval oma kodupaiga kaljutipul piitsutatud, ristilöödud ja maetud saada ning surnuist jälle üles tõusta, oli noor-

mehele enam kui ta iluduse kuulsus, enam kui isegi õnnis armastusõnn.

* * *

Salajat, õndsat armastusõnne tundis Adriano Antinori, ja see oli pealegi veel patune armastusõnn, mis süüdlane oma südames küll Jumala ette kandis, aga mitte pihtil Jumala preestri ette. Seda ei tohtinud ta teha naise pärast, kes talle ta õndsat õnne kinkis ja kes teise naine oli — Menardo Da Coriano noor abikaasa Anatilda.

Anatilda ja Adriano armastasid teineteist kõigest hingest juba üsna noortena ja olid mitte ainult ilusaimad, vaid ka kombelisemad oma pruuni rahva seas, kes tuliselt armastas ja tuliselt vihkas. Mõlemad olid igal sügisel ühes teistega Rooma rännanud ja olid seltsis igal kevadel oma kodukohas Issanda kannatust pühitsenud. Kord üheks väljavalituks saada, oli juba noormehe poisikesepõlve unistus. Siis aga sai Anatilda talle armsamaks ta Issandast ja Õnnistegijast; siis laulatasid armastatu vanemad ta kallima Menardo Da Corianoga; siis langesid mõlemad oma meeleheites ja hädas pattu ja hukatusse. See sündis just, kui küllavanemad järgmiseks kannatusajaks ristilöödava ja sureva ja surnuist jälle üles tõusva Jumalapoja etendajaks Adriano Antinori valisid. Ja see ei tohtinud ette astuda ja öelda: „Ma pole selle väärt!“ Ei tohtinud ka preestri ees omale vastu rindu lüüa ja tunnistada: „Mia colpa, mia colpa, mia massima colpa!“

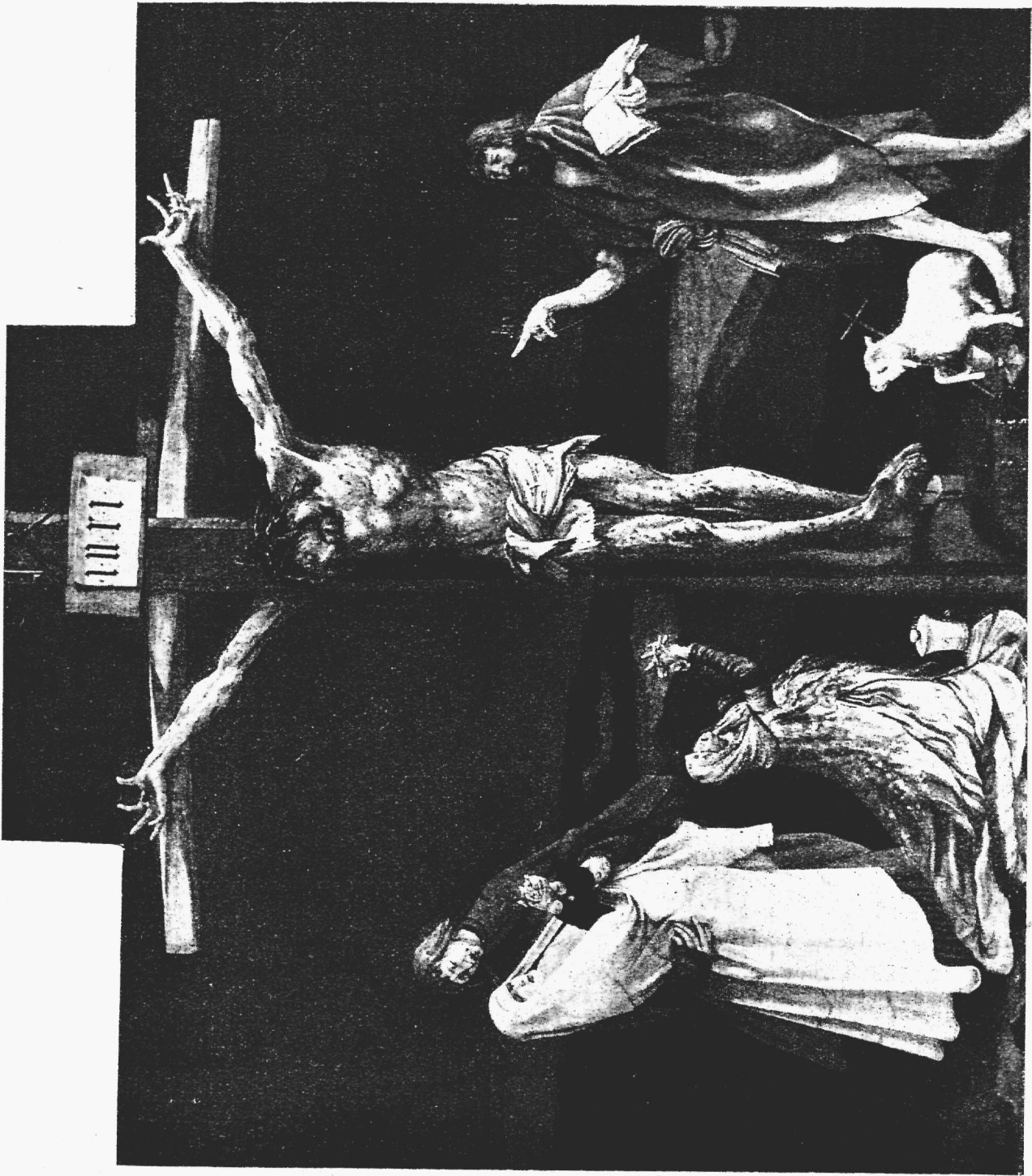
Oli see nüüd saatuse imelik kokkumäng, et Adriano ema Ristilöödu ema ja Menardo naine Maria Magdalast pidid olema: viimane nii oma näo ja keha ülisuure ilu kui ka ülipikkade lainetavate kullakaspunaste juuste pärast, mida ta, nagu seda komme nõudis, lahtiselt kandma pidi. Ka oli teda Roomas suur Prantsuse kunstnik Maria Magdalenana maalinud.

Õõsel vastu lihavõttemängu kohtasid armastajad ühes paljudest koobastest, millest kogu kaljumägestik kubises. Seal ütles Adriano noorele naisele: „Täna jätan sinuga igavesti jumalaga, sest ma ei tohi kauem su armastatu olla.“

Siis kukkus naine ta ette, kui oleks rusika- hoop ta maha paisanud, haaras ümber ta jalge, nuuksus ja nuttis, kui tahaks ta oma elu pisaratesse uputada, ja karjus ta poole üles: „Sinuta ei või ma elada!.. Jää mu juure! Ma tahan kõik oma peale võtta, tahan süüd kanda ja kannatada kogu elu aeg! Ainult jää mu juure, muidu pean ma surema!“

Ta vastas: „Siis pead sa surema . . . peale pühi lähen ma ära.“

„Ära?“

Matthias Grünewald
(1470—1580). Ristil. Isenheimi altaripildi keskosa.

„Kaugele maailma.“

Ta palus teda: „Su ema on vana. Ka su ema sureb sinuta.“

„Ma ei saa ema aidata.“

Ta haaras ümber ta jalge, niisutas oma Issanda ja Önnistegija jalgu pisaratega, ringutas käsi ja hüüdis ta poole. Aga ta ei kuulnud teda. Isegi viimast suudlust ei surunud ta huultele, nii vägevalt läbistas teda süütunne ja et ta järgmisel päeval jumalikku meest kehas-tama pidi, kes oma surma läbi maailma patust lunastas.

Siis sööstis naine põlvedelt, läks koju ja ütles oma mehele: „Ma olen abielumurdja. Surma mind. Sa pead mind surmama! Sest ma olen surmapattu teinud ja tahan oma süüd lepitada, ei taha enam kauem elada. Nii siis surma mind, surma mind!“

Mees küsis, kellega ta abielu rikkunud?

Kuid ta vaikis.

Ta küstitles teda jälle ja jälle, kuid ta vaikis.

Siis jättis mees ta ellu; sest kõigepealt tahtis ta südamesse tabada nurjatule, kes ta maja au rüvetanud. Küll ta juba oskab poisikese leida. Isegi oma viimast palvet ei pea ta õnne mõrtsukas sosistada jõudma.

* * *

Ju öösel vastu püha ronis igalt poolt kokkuvoolav rahvas kaljumäele. See oli veel metsikmaa rahvas. Naised tulid oma esiemade igivanades piduülikondis, mehed oma pikkades raskevõltilistes kuubedes, ja kõigi riietus oli täis nukrat pühadust. Tulid karjased oma lam-maste ja kitsede nahkadesse mähituna ja need, kes torupilliga maal ringi rändasid, et magu-sale Jumalaemale armsa Jeesuslapsega oma metsikuid viise ette mängida. See sündis sel pühal ajal, kus Issand Petlemas sündinud oli. Nüüd tulid nad, et Teda Jeruusalemas ristilööduna ja surnuna näha, aga ka nüüd tulid nad oma imelikkude muusikariistadega. Sest Ristilöödu oli Ülestõusja, keda nad oma vagade ebakõladega tervitada tahtsid... Et Rocca Secca kirikukell, sama kui teisedki katoliku ristikoguduse kellad, Suurel reedel kinni mähi-tud oli, ei tervitanud ükski kellahelin usurändajaid. Kui nad pühakoda kõledal mäeharjal silmasid, hüüdsid nad valjusti Ema ja Poja nime, nii et läbi rusuva üksildusvaikuse kui üks hädahüüet, kui sajahäälne valukisa rökkas. Nad heitsid endid põrmu, roomasid järsakutpidi üles, suudlesid kaljut, mis väärt oli oma metsi-kuses tilka jumalikku verd kandma, jõudsid päralt veriste liigete, katkirebitud palete ja

huultega, jõudsid päralt õndsas ekstaasis, nähes taevalikke nägusid ja kuuldes taevalikke hääli... — Mäe kõrgeim tipp oli aga Kolga-taks muudetud. Kaks risti oli kaljusse puuri-tud ja nende vahele ruumi jäetud kolmandale. Kolm ristilöödu võisid kustunud pilgul väge-va mägestikuilma imesid näha: mäeselga mäe-selja, harja harja kõrval, lumest kroonitud, uttu mähitud, võrdluseta ülevust. Itaalia mere-sid võisid nad mustamas näha, siin Neapeli meri, seal Aadria oma; ja üle selle maailma peaaegu hirmuäratavalt ilus Itaalia kevad-taevas...

Püha näidend algas. Juba rippusid mõle-mad röövlid ristil. Siis töid nad kolmanda süüdlase kaljust üles. Ta kandis kibuvitsa-krooni, tassis risti, nõrkes risti all, laskis vaest naist verist higi oma otsaesiselts kuivatada, ti-riti Rooma sõjameeste poolt jalule ja aeti piitsa-hoopidega edasi, ikka ülemale, ristile, surmale vastu. Teda, kes inimsoo hingesurmast päästis.

Pealtvaataja rahva ridu läbistasid suured hirmuvärinad. Kostus kui ohe, oie, lämbunud karjatus. Kaastunne ja hädaldamine, kartus ja meelega, meeletu armastus ja kole valu haaras meeled. Kõigile tundub esildatu hirmsa tõena, kõik elavad kaasa sellele kõledale juma-likule valule ja kannatusele.

Rooma sõjamehed hoidsid Messiasest juuda-meeste ja -naiste salgakest eemal. Need olid ta jüngrid, oli Maria Magdalena, oli — ta ema.

Likumatult seisis ilus patustaja ja vahtis kivistunud, metsiku meelega pilgul üles hukkamispaigale, kus nad surmamõistetul riided ihult rebisid, nii et ta kogu oma inimtoreduses nende ees seisis. Ja nüüd...

Nüüd löid nad ta risti!

Seal kostis naiste ja jüngrite salgast karja-tus... hirmutarretuses, mis rahvast ristilöö-misel valdas, kajas ühe naise karjatus kui kõigi oma, ja kõik vaatasid surnukahvatule naisele, kes suur patune oli. Nüüd nõrkes ta risticsamba all, nii et Ristilöödu valust murtud ema teda üles aitama pidi... .

* * *

Nüüd järgnes iseäralik komme, nagu see ai-nult Rocca Seccas tarvitusel oli.

Nad võtsid Ristilöödu puult, kandsid ta ära ja peitsid ta ühte paljudest mäekoobastest.

Jüngrid otsisid surnukeha. Ja otsis teda Maria Magdalena; otsis teda surnud Poja ema.

Nad jooksid ümber, ringutasid käsi, kaebasid, olid meelega, küsisid rahvalt: „Teate te, kuhu on nad ta kannud? Nad võtsid mult

mu surnud poja — võtsid meilt meie ristilöödud Issanda! Kuhu kandsid nad ta ihu? Me ei leia teda! Jumala halastuse nimel, öelge meile!”

Nad küsitlesid ja küsitlesid, eksisid ja eksisid ümber, otsisid ja otsisid.

Siis leidsid nad ta. . .

Kuid koopa ees, kuhu Ristilöödu asetatud,

astus jüngritele, astus emale, astus Maria Magdalenale ja pealesuruvale rahvale üks mees Rocca Seccast vastu. See ütles valju häälega: „Neil ülestõusmispühadel ei tõuse Rocca Seccas Issand surnuist!”

Ja kohtunik ning kättemaksja näitas rahvale verist põueoda.

PROHVET MALTSVET

UUES VALGUSES.

Mäletan oma poisikesepõlvest isa kojutulekut pikalt Tallinna reisilt; mäletan, kuidas ta meile siis jutustas ühest imelikust mehest ja mingist valgest laevast, mis pidanud tulema ja viima inimestehulga kaugele õnnemaale.

Isa jutustus, nagu hiljem taipasin, oli prohvet Maltsvetist ja neist Maltsveti järelkäijaist, kes 1861. aastal olid laagris olnud Tallinna linnajuures Lasnamäel.

Kuulujutud Maltsvetist tollel liikumis- ja kirjanduskehval ajal ulatusid üle maa alles aastate vältel, ent muutusid mida vanemaks seda legendisemaks, töötades Juhan Leinbergi — nii oli Maltsveti pärisnimi — teha mõneks rahvajutu kangelaseks paljude põlvede päeviks, nagu veel natuke hiljemalgi ajal teatud Jüri Rummust sai samal viisil omasugune Eesti Rinaldo Rinaldini.

Kuid Eesti ärkamis- ja kirjandusaja jõudes sattus Maltsvet ajaloosse ja tema legendaarsusele tuli piir. Aga ka ajaloolise isikuna jääb Maltsvet kummaliseks iseloomuks. Ühtlasi võib tema kohta öelda, et Eesti minevik aastasadade jooksul ei räägi ühestki mehest, kes nõnda laialdast kõnet ja liikumist oleks sünnitanud kui Maltsvet.

Inimesed, isegi kaugel Saaremaa nurgas, maltsvetlastega otsekohe kokkupuutumata, ainult kuulduste

tõttu, hakkasid pidama viimaste usukombeid ja Johannes Teise*) eeskujul, tema nime kuulsuse avatlusel tõusis Kaarma kihelkonnas prohvet Habakuk Teine. See oli Kaarma valla mees Aleksander Toom, kes samuti, nagu Maltsvetki, piitsutas patuseid, mõisnikke ja kirikuõpetajaid, kuid tegi seda Maltsvetile omase sihita ja osavusetata. Habakukil puudus Johannes Teise rahvamehe meesus ja tema nupukus. E. Vilde on kirjutanud Maltsvetist ja tema tegevusest pika ajaloolise romaani, Maltsveti jüngrite valge laeva ootamine on aine annud Aino Kallase „Lasnamäe valge laeva“ novellile. Maltsvetti on kirjeldanud M. Lipp oma „Kodumaa kiriku ja hariduse loos“.

Vilde on oma romaani ajaloolise materjaali ammutanud Maltsveti vennapoja ja kellegi J. Freymanni käsikirjest ja J. V. Jannseni „Perno Postimehest“. Nüüd on Vene ajast Toompea lossi jäänud arhivaalide hulgas tuttavaks saanud kaustik, millesse koondatud prohvet Maltsveti kohta käivad ametlikud paberid.

Mainitud ametlikkude paberite varal on võimalik Maltsveti isikut ja tegevust vaadelda ja hinnata uuest vaatekohast, mis läheb märksa lahku se-

Juhan Leinberg — Prohvet Maltsvet.

*) Nii muuseumis kutsuti Maltsvetti.

nisest leiduvast Maltsveti kohta tekkinud legendides ja kirjatöis.

Arvamised Maltsveti kohta on väga erinevad ja isegi õige teravas vastolus.

Oma järelkäijate silmas oli Maltsvet tõsine jumalamees. Isa Jannsen selle vastu tembeldas teda vaimulikuks jampsijaks. Uue kirjaviiisi isa pastor C. Ahrens tunnustas ta kõrgilt ilmalikuks petiseks, Riia vaimulik kohus, kahe superintendendi näol, aga meheks, kelle vaated täiesti-pühakirjaga kokku käivad. M. Lipp arvab Maltsveti eksijaks, kes tõtt otsib, Eestimaa kuberner von Ulrich pidas teda auahnitsejaks, kes uue usu alustaja kuulsust ihkab. E. Vildel on Maltsvet vaimulik rahvamees. Väga lahkuminevad arvamised.

Kõiki neid kuuldes jääme kaheldes küsima: Mis oli õieti Maltsvet ja mis oli täielikult see tõukejõud, mis Vasalema talupojast Juhan Leinbergist laskis saada mehe, kellest üle maa kõneldi ja kes tõsiselt ähvardas tõusta Eesti Mooseseks, rahva väljavijaks uuele kodumaale?

Maltsveti nii mitme väljapaistva loomumomaduse seas tuleb nimetada osavust oma tõsist palet varjata kõrgemal määral. Raske oli Maltsvetti õieti tunda.

Et selles väites veenduda, toome allpool mõned vastupidi käivad arvamised Maltsveti kohta nende avaldajate eneste sõnadega.

„Kodumaa kiriku ja hariduse loos“ kirjutab õpetaja M. Lipp:

„Ja Juhan Leinberg ise, määratsemise alustaja, mis arvame temast? Ta oli eksija, kes tõe poole pööras. Oma suurte loomuannetega hakkas ta ka varast kinni, mis evangeelium pakub. Ta parandas iseennast ja kuulutas ka teistele meeieparandust. Aga selle juures ei valvanud ta mitte oma imelise iseloomu üle. Leinbergi rikas luulelend võttis ta mõistuse vangi. Sellest ise petetud, pettis ta nüüd teisi mitmes tiikis. Südikast jutlusemehest, kes tõtt soovis teenida, oli määratseja sonija saanud. Et Leinberg petis oleks olnud, kes meelega pettis, ei taha meie mitte uskuda.“

Pastor Ahrens selle vastu, kelle kihelkonnas Maltsvet pikemat aega elas, oma kirjas kindralsuperintendent dr. Reinile sõnab Maltsvetist: „Juhan Leinberg pole määratseja, vaid iseteadlik petis, kes kõrkmeele kuradit teenib ja sellele kõik muu ohvriks toob. Tema tarvitas kurjasti oma üliteravat mälu ja haruldast kõneandi, nende abil enesest rahva ees Jumalast võitnud prohvetit mängides. Tema arvata patustpöörmine on vale.“

Kumb pastor Maltsvetti õigemini hinnanud, saame eelpool näha, esialgselt võiks aga küll tähendada, et ei kumbki õieti.

Nüüd aga veel paar näidet samas sihis.

E. Vilde romaanis „Prohvet Maltsvet“ leiame järgmise kirjelduse*):

„Missuguse nervilise argtuse vihaga talurahva 1858. aastase liikumise puhul „mässajaid“ ja rahvaüleskihutajaid otsiti, ja kui kergesti ilmsüütagi inimene kahtluse alla langes, näitab lugu, mis Järvamaa prohvetiga sel ajal sündis. Ka teda peeti talupoegade ülesässitajaks, teda, kelle riik poolegi mitte siit maailmast polnud.“

Maltsvetil puudus õige arusaamine ja selgem vaade ilmalikkude olude kohta ületõuliselt ja talurahva ihuliku hädapõlve kohta iseäraliselt. Ta silm nägi viletsust, ta kõrv kuulis kaebamist küllalt ja ta süda võis selle üle haledust tunda. Aga oma ajuga oli ta selleaegne talupoeg, kes ilmalikkude võimude poolt abi ega parandust ei lootnud, teades, et saksad seda ei tahtnud, ning arvates, et see nõnda peab olema, ja koguni Jumala tahtmisega nõnda peab olema. Pealegi tumestas pilvepealne usuliialduse udu ta mõtte ja arvustuse võime nii väga, et tal aineliste asjade kohta seda silmaselgust ei olnud, mis kaine aruga terasel talupojal oli. Maltsvet pani kõik abilootused Jumala, Jumala tuju ja tahtmise ja Jumala poolt tulevate imetegude peale, ning nõnda õpetas ta ka oma usu lapsi nende otsata hädas lootma. Kui vähe Maltsvet 1858. aasta liikumist mõistis ja kui vähe ta ilmalik rahvamees oli, selgub sellest, et ta rahutuste ajal oma poolehoidjate seas ringi rändas ja neid kõvasti manitses, et neist keegi liikumisest osa ei võtaks. Ja seda ei teinud ta mitte kaastundliku kartuse pärast, et vastupanijaid vali ilmalik karistus tabab, vaid mõne piiblikoha järele, milles ülemaid kästakse austada, nende sõna kuulda ja nende käskusid täita. Mõisnikke luges prohvet rahva ülemateks, kelle seaduste vastu eksimine Jumala vastu eksimine pidi olema. Ja Maltsvetil läks tööpoolest kõrda, oma tallekesi nii taltsaks manitseda, et nende seast ainustki tõrkujat ja vastupanijat ei ilmunud, kes karistuse alla oleks langenud. Ja seda kallist meest, kes nii tänuvääriliselt mõisnikkude asju toimetas, võidi rahva üleskihutajaks pidada. Niisuguse sõgeduseni ulatas hirm orja eest, kes oma ahelaid raputas!

Sellesama aasta sügisel, mil rahutu tuksumine, mis talurahva hingest läbi käis, veel mitte vaikinud ei olnud, 26. septembril, võeti Maltsvet Albu valla Mõnuvere külla ühes talus kinni, kus ta väikestele rahvahulgale lugemistundi pidas. Loos peitus kõige kenam enesepilge mõisnikkude ja kohalise ülemuse

*) „Prohvet Maltsvet“ lhk. 229.

kohta, sest prohvet õpetas talupoegadele parajasti sõnakal suul ülemate austamist, nende käskude täitmist ja pealepandud maksude nurisemata kandmist. Tal oli 13. peatükk Pauluse kirjast Rooma rahvale seletusel, ja apostli manitsussõnade pühalik kõla täitis ruumi, kui kinnivõtjad juba ukse ees varitsesid, et rahva vaigistajat rahva ülesässitajana sakste võimu alla võtta:

„Iga hing heitku ülemate alla, kellel kõige ülem meelevald on jne.*).

„Kes nüüd ülemate vastu paneb, see paneb Jumala seadmise vastu jne.“

„Sest valitsejad jne.“

„Sest tema on Jumala teener jne.“

„Seepärast on tarvis, et te heidate jne.“

„Seepärast makske ka maksu jne.“

„Siis tasuge nüüd kõigile, mis teie kohus on, maksu, kellele maksu jne.“

Sellele Vilde kirjeldusele laseme järgneda Maltsveti kaustfikust Albu mõisapolitsei protokoll 7. maist 1858, mille järele mainitud päeval oli tunnistajate ülekuulamine Maltsveti lugemiste asjus.

Protokoll käib järgmiselt:

„Hommiku-Järvamaa haagikohtu herra kirja tagajärjel 28. aprillist s. a. nr. 822 siin, Vasalema mõisa alla kuuluva talupoja Johan Leinbergi (rahva poolt Malsfeld, Maltsvet nimetatud) poolt peetud usuliste lugemiste ja piibliseletuste asjus ärapeetud eeljuurdlusel tegid allpool nimetatud isikud järgmised avaldused:

A. Teadete poolest, mis siitpoolse kirjaga 20. juunist 1857 üles antud:

I Talumees Jaan Vilberg: Tema on tähendatud koosolekutel neli kord käinud, esimest kord maikuu 1857, Kuhe Jaan Rosenbergi juures. See lugemine alanud peale päikese loojaminekut ja väldanud ööni. See-kord kuulnud ta Malsfeldi suust, et keiser Aleksander, keda ta 2. Timoteose raam. 4. p. 14. s. järel vasksepaks nimetanud, on palju kurja Kristuse kogudusele selle läbi teinud, et ta palvemajade asutamiseks luba annud, mille eest trahviks tema mitte taeva pole saanud, vaid on põrgu läinud, ja et kõik palvevennad valeprohvetid on.

Teist korda, varsti selle järele, on tema Malsfeldi lugemisel Tooma Hansu juures olnud ja kolmat ja neljat korda jälle Kuhe Jaani juures.

II Koolmeister Jaan Treude, kes ainult üks kord ja nimelt mais 1857, ühel ajal Jaan Vilbergiga, lugemisel olnud, rääkis sedasama.

*) Salmide lühendused ärakirjutaja poolt.

III David Põdrus: Ka maikuu 1857, öösel Kangru Hansu juures, kus Malsfeld ütelnud: „et rahvas mõisatele liig palju peab tegema, et neid väga vaevatakse ja rõhutakse ja neil raske on, ja et kui kedagi pühapäevaks viinakööki tööle nõutakse, mingi ta mõisa ja küsigu, mitu tööpäeva nädalas on, ja kui vastus on, et kuus, siis küsigu uuesti, kelle peale langeb patt, kas töölise või mõisavalitsuse peale, ja kui see patu vabatahtlikult enese peale võtab, siis mingi, kui mitte, siis ei tarvitse pühapäeval viinakööki tööle minna. Davidi küsimise peale: „Aga kui meid selle eest karistuse alla pannakse?“ ütelnud ta: „Siis minge aga talli ja laske ennast peksta ja kannatage allaheitlikult, küll Jumal tasub.“

Kui siis David temalt küsinud, kuidas ta ütelda võib, et rõuge- ja rõugepanemise armid „metsalise märgid“ on, on ta vastanud: „Ja, seda olen ma ütelnud, sest need nad on; Kristus on inimestele terve ihu loonud, miks lastakse enesele haavu teha.“

Selle peale ütelnud David, et rõugepanemine on ju keisri poolt seatud, mille peale Malsfeld vastanud: „Kas ei ole keiser rahvast juba 16 korda petnud!? ja nimelt järgmisel viisil:

1) et ta hõberaha hinna kallimaks tõstnud, mille pärast vaestel inimestel palju maksta tuleb;

2) et tema talupoegadele liiad nimed annud, mis tõepoolest sõimunimed on;

3) et tema viljamootusid suurendanud, mille läbi inimestel viljaveoga raske on, mis aga mõisnikkudele kasulik;

4) et tema soldatid võtab, kui tal vaja, ja nad lahti laseb, kui ta neid enam ei tarvita, nii et nad ennast vaevaselt toitma peavad, ja nende peale kui oma ratsahobuste peale vaatab;

5) et tema õpetajatele, samuti nagu sõjameestele, rinnal kandmiseks ristid annud, ja õpetajad kantslisse lähevad ja keisri eest pealegi palvetavad, et meie veel kaua tema varju all elada võiksime.“

Peale selle olevad 11 punkti on ta seletamata jätnud. Tunnistaja on tema lugemisi õõseti kolm korda pealt kuulnud.

IV Aleksander Rosenberg, kes David Põdruse ja Johann Leinbergi jutuajamisel ligi olnud, räägib sedasama.

B. Ühe hiljema juhtumise ülesandmise poolest: V ja VI Lambur Siim Määrmann ja kubjas Mart Palignömm, kes rääkisid:

Selle järele kui nad mõlemad peale künnapäeva, veebruarikuus sel 1858. a., sinse mõisapolitsei poolt olid saadetud Mõnuvere küllasse Johan Leinbergi kinni võtma, olid nad

ta seal Teiste Jaani talus hilisel õhtul peale hämarikku leidnud üle 100 (saja) hinge suure rahvahulga ees lugemist pidamas, kusjuures nemad ta suust ühe piiblikoha seletuse juures järgmised sõnad kuulnud: „et kõrge õnnis keiser Aleksander I vale Kristus on, sest et ta õpetajatele pikad kuued ja rinnal kandmiseks ristid annud, ja et palvemajad ja neissamus kõrgel pingil istujad lugijad on valeprohvetid.“ Nad on tema vastas seistes vaikselt kuulanud ja peale selle, kui ta ühe vaimuliku laulu laulnud ja „Meie isa“ palunud ja „aamen“ ütelnud, on ta oma enese käega põleva küünla ära kustutanud, mille järele lugemisel olevad naised neilt nende tuleku põhjust hakanud küsima, ja kui nad selle avaldanud ja Leinbergi kaasa tulla käskinud, on pimedas toas rahva hulgast Siim Määrmannile ämbritäis vett üle pea ja Mart Palginõmmele tuhka vastu silmi visatud, kusjuures tagaotsitav minema lipanud.

7. mail 1858.

J. Liemann,
mõisapolitsei nimel. *)

Eelmist dokumenti lugenud, tuled oletusele, et Maltsvet 1858. aastal ei võinud olla see pimesi ülemusele alistuv piibliseletaja, nagu kirjeldab teda Vilde eelpool avaldatud kinnivõtmisloos, vaid saad talt kujutluse, mis kohane pigem mõnele ilmalikule revolutsionäärile. Kõiki eelpool toodud vastandeid kokku võttes aga pead väitma Maltsveti iseloomus olevat veel mõnda seni peitujäänud joont.

Nii Maltsveti pooldajad kui vastased on ühtviisi tunnustanud tema anderikkust, tema haruldast kõneandi, tema head mälu, mehelikku ülesastumist ja vaimukaid silmi. On öeldud veel, et ta oli auahne ja julge, kuid ettevaatlik. Vilde järele oli ta ka helde käega.

Terve rida häid omadusi.

Oma kõneanni, sümpaatliku välimuse, julge vaate ja ülesastumisega suutis Maltsvet nii mõndagi korda välja rabeleda suurimaist kitsikusist, kus teda peksupink, vangitorn ja väljasaatmine ähvardasid. Kuid sarnastel kordadel avaldus Maltsveti juures peale julguse ja kõneanni ka vähem sümpaatlikke omadusi: igasugu riukaid, kavalaid põiklemisi ja käänlemisi. Luges Maltsveti kaustikust, kuidas ta politseile ja kirikherradele tõsiasju nii ja teisiti kujutas, kuidas ta salates ja põigeldes haagi-kohtuniku von Tritthoffi kuude kaupa ninapidi vedas, kuidas ta naisnägija Miina Reisingiga väljarändamise õhutuse suhtes kokku mängis, võib küsida: kas oli Maltsvet ülepea vaimulik, usklik mees?

Ed. Vilde „Prohvet Maltsvetis“ seab —

*) See ja järgnevad ametlikud kirjad on Saksa või Vene keelest tõlgitud.

A. K.

rahva jutu järele — Maltsveti vaimuliku ärkamise aluseks hirmsa unenäo, mis see Kostiveres kõrtsimeheks olles näinud. Õpetaja M. Lipp „Kod. kir. ja har. loos“ et tea Maltsveti ärkamise kohta muud öelda, kui et „äkki sündis Leinbergiga suur muutus, ta pööras ennast, nagu näis, tõesti vanast kahtlasest elust.“

Maltsveti vana kahtlane elu oli ta kõrtsimehe elukutse. „Pörgulaket“ müües oli ta palju mammonat kokku kraapinud, seega mõnegi vaese talumehe tasku tühjendanud ja paljude naiste, laste silmist puudusepisarad välja pigistanud. See võis inimest, kellel veel südametunnistust, viimati väevama hakata.

Juhan Leinbergi ärkamine ja rahvameheks kujunemine langeb sündmusrikkasse aegjärku.

Krimmi sõda, mille kestes sõjatont Inglise laevastiku näol paaril korral ka Eestimaa randu ja Tallinna linna hirmutas; uue talurahva seaduse tulek selle kaasaskäivate suurte rahu- tustega; rahva väljarändamine: need kõik olid sündmused, mis tuimagi mõistust sügavamale mõtlemisele võisid äratada.

Leinberg oli paljude kurbade sündmuste tunnistajaks. Tolleaegsed vastuhakkamised ja suured peksusaunad, muu seas Mahtra ja Anija meeste peksmised, sündisid nii öelda Leinbergi silma all.

Ergu loomu ja mõistusega inimene võis sää- raste sündmuste keskel ka ilmalikult ärgata. Leinbergist võis saada mitte vaimulik, vaid ilmalik rahvamees. Ega ta sellepärast veel ei tarvitsenud uskmatu või koguni usuvastane olla.

Kuid kui oli Leinberg ilmalik rahvamees, miks hakkas ta lugijaks.

Sellele küsimisele võiks vastata teise küsi- misega. Millisel teel oleks rahvamees, kellel kooliharidus täiesti puudus, toleaegeis oludes tegutseda ja rahva peale mõjuda võinud? Ainus tee kõnede pidamise ja hulkadega kokku- puutumise võimaluse saavutamiseks oli — ha- kata lugijaks. Oleks Maltsvet olnud koolita- tud, meil — võib olla — ehk oleks ju paarküm- mend aastat ennemalt olnud oma Jakobson ja „Sakala“.

Maltsvet hakkas lugijaks, kuid hernhutla- sed, kellel oli lugemiste pidamiseks luba, heit- sid ta eneste hulgast välja. Mispärast? Selle- pärest, et Maltsvet hakkas oma ettelugemis- tesse põimima poliitikat, nagu seda näitavad Maltsveti kaustikus tema kohta tehtud pro- tokollid, hernhutlased aga olid tuntud ülemate kummardajad, kes Maltsvetist enesele kahju kartsid.

Küsida võiks veel: Kui Maltsvet polnud usumees, miks hakkas ta õpetama vana sea- duse usukombeid? Vastata võiks: Et erineda

hernhutlastest ja pastoritest, kes jutlustasid absoluutset alistumist ülemustele ja mõisnikkudele, ja siiski jääda piibli alusele, mille kõigutamise tolleaegse talurahva seas tingimata oleks kaasa toonud mõju ja populäärsuse kaotuse.

Kui siis nõusse jääda oletusega, et Maltsvet oli ilmalik prohvet, siis saab meile arusaadavaks tema kavaluse ja diplomaatiliste riukade tarvitamine hakenrihtrite, Saksa mõisnik-

kude ja pastorite ees. — Rahvamees, kelle süda pööritses ülekohtust ja veresauntest, mille all kannatas ta sugurahvas, ei lugenud patuks võidelda igasuguste abinõudega võimumeeste vastu. Siis saab meile ka arusaadavaks Ahrensi veendumus, et Maltsvet pidid olema iseteadlik „kelm“ ja „petis“. Ahrens tundis, et „Maltsveti arvatav patust pöörmine on vale“, kuid ei tunnud tema kõrgemat iha, päästa rahvast Egiptuse raudahjust.

A. Kampf.
(Järgneb.)

KESKAEGSED SURMATANTSUD.

WILHELM FISCHER. Tõlkinud ja paari märkusega täiendanud H. H.

„Surmatants“, millist nime meil laiemalt on tutvustanud Haasz-Berkow näiteseltskond — ei tohiks õieti eesti-maalasele olla võõras, eriti aga tallinlasele mitte. See keskaegse kirikliku kunsti omapärane avaldus, mis tuntud pea kõigis keskaegse kultuuri pärijate mais, ja nimelt kõige mitmekesisemate kogudena ja rohkemates teisendites — on ulatunud ka meie maale, nimelt Tallinna. Siinse Niguliste kiriku n. n. Antooniuse kabelis on üks neist surmatantsutsüklitest, millele on ehitatud Haasz-Berkow oma keskaja-laadilise näidendi.

Seega on olemas kaks põhjust, mis meid käsivad Eestigi lugejat tutvustada sellekohase keskaegse kunstiga.

* * *

Võitva surma piltlik kujutamine, kus surm inimesed saadab tantsides ja muusikaga hauda, on kuni 12. aastasajani tagasiulatuvate ja seega hoopis vanemate pantomiimiliste ja draamatiliste „surmatantsude“ tagajärg, millest kõige vanem on „Danza generale de la muerte“. Teatavasti kuuluvad viimased oma kõige tahumatumal kujul Saksa Kasperle-teatrite raudvara hulka. Mida lõbusamana ja naljakamana ilmub siin surm, seda suurem on edu.

On päevaselge, et surmapantomiimide vägevad mõjud andsid vanadele maalijatele küllaldaselt põhjust, et seda jubedat motiivi kunstiliselt ära kasutada. Teatud mõttes võime 15. aastasaja surmatantsudes tähele panna vaba profaankunsti energilist osavõttu. Tõendused selleks puuduvad meil, kuna uurimine selle „voolu“ põhjuste üle alles lonkab. Siin ei olda veel kaugemal, kui oldi aastat kakssada tagasi. Teame ainult, et „Danse macabre“, millest laulab a. 1376 Jehan Le Fevre oma ter-

vekssaamise järele: „Je fis de macabre la dance“ — on pärit kelleltki maalijalt, nimega Macabre, nimetatudki tema järele ja mitte tuletatud hebreakeelsest machabee (haud), ja et Väike-Baaseli surmatantsud pole pärit aastast 1312, vaid et nad põlvenevad ajast, mil need müürid, mille külge nad kinnitatud — ehitatud ja kuivanud olid. Ja see sündis aastal 1438.

Seega on tõestatud, et Saksa surmatants on pärit Prantsusmaalt, ja et Väike-Baaseli surmatants pole palju vanem kui a. 1440 Suur-Baaseli õpetajate-kloostri kalmistumüürile maalitud tants, mis Meriani joonistuste tõttu laialdase kuulsuse on võitnud. On enam kui tõenäoline, et mõlemad tantsud on maalitud ühe ja sama, a. 1437 Baaseli kutsutud, ja nagu surmatantsude uurija Wilh. Seelmann autori-teetlikult kinnitab, Alam-Rheini maalija poolt. Kuigi see mees polnud mõni suurus — nagu Holbein, kelle tööks vähikute hulgas peetaksegi Baaseli surmatantsu, siiski on see väga kurvastav, et meie ta nime ei tea. Et ta midagi võis, kinnitavad meie artiklile juurelisatud reproduktsioonid ta ilusamatest tantsudest, millest esimene: „Luukamber“ Baaseli maalija Hans Hug Kluberi poolt vigastatud vana surmatantsu ülemaalimisel a. 1568 kaunis omavõliliselt on restaureeritud.

Pole kahtlust, et Baaselis tookord asusid väga head kodumaa meistrid. Kuid arvesse võttes, et parajasti leidis seal aset Baaseli kontsiil, pole võimatu, et suure suremise ja 1438. ning 1439. a. a. näljahäda põhjusel keegi võõrastest prelaatidest juhtis baasellaste tähelepanu Prantsuse surmatantsudele ja neile soovitas Saksa meistri — suure häda mälestuse jäädvustamiseks. „Kõik oli,“ ütleb Fugger oma „Ehrenspiegel“is. „täis nuttu, leina ja hädaldamist. Rahvas kukkus maha, nagu talve

A. LAIPMAN.

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus.

MUSTLASE REESI.

Surm ja keiser.

tulekul kaovad õied, ja surmatõbi laienes niivõrra, et kui kedagi nähti veel tänaval värskena ja tervena, ta juba paari tunni pärast lamas hauas.“

Teisiti polnud lugu riigis. Baaselis löödi õnnetuse jäädvustamiseks mälestusraha, mille ühel küljel olid kolm roosi, kevade märk, teisel küljel surnu-pealuu, millest kasvasid viljapead sõnadega: „Hodie mihi, cras tibi! — Täna mina, homme sina!“

Ja kindlasti vist kontsilli hulgast tekkis siis mõte, suremise mälestuseks, mis kellelegi ei annud armu, ja mitte askeetilisil põhjusil, luua mõjukas ja pikaajaline mälestusmärk. See mõte leidis viljaka pinna.

Igatahes pole see juhus, kui peaaegu ühel ja samal ajal maalitakse surmatantse seinamaalidena: Väike- ja Suur-Baaselis, Strassburi Dominikaani-kirikus a. 1450, Lübecki Maria-kirikus a. 1463, Berliini Maria-kirikus a. 1470.

Ühes lugupeetud leksikonis avaldatud arvamine, et surmatantsudes avalduvat rahva julge, kibe humoor, nii siis teatud mõttes kahjurõõmus lohutustunne, et ükski surelike ei pääse selle tantsukese eest, tuleb vaatamata „võllanalja“ peale, mis kõneleb kahtlemata surmatantsudest, — siiski kategooriliselt kõrvale heita. Selle vastu kõneleb ainuüksi juba koht, kus need seinamaalid asusid, ja tõsiasi, et Louis XII a. 1502 lasi maalida ühe „Danse macabre“ Blois lossioe arkaadide-seinale.

Tekst ja pildid on rahulikud ja osutavad sama julget humoori, nagu keskaegsete müsteeriumidegi tekst ja tegevus. See selgub ka piltide alla mahutatud tekstist, mille tõlkeski on

Surm ja keisrinna.

püütud silmas pidada algupärandi kohmakust ja vemmalvärsilikkust.

Surm (keisrile):

Nüüd, keiser, kel on habe hall, kaua kestis sul ilmas trall, — seepärast ära vaidle sa, vaid minu viilet kuulata.

Keiser:

Ma suutsin suurendada riiki ja õigust kaitsta, hoides piiki: nüüd surm on minu vallanud ja keisri maha tallanud.

Surm (keisrinnale):

Nüüd, keisrinna, sull' tantsin ma, hüpates tule tantsima. Kõik lahkusid, sa üksi jäid, — ja seega surma oma näid.

Keisrinna:

Ma olin uhke keisrinna, kes õnnistatud kirega. Nüüd tuleb viimne tantsupidu, ja kaob rõõmus julgus-idu.

Surm (aadlikule daamile):

Nüüd tule tantsule, sa aadlik daam, ja jäta kogu see narrikraam. Eks peegel näita: juuksekuuld on varstigi ju võetud sult.

Aadlik daam:

Mis juhtund nüüd, oh hirm ja hurm, mu peeglist vahib vastu surm!

Surm ja aadlik daam.

Mind kohutab ta hirmus pale.
oo, kurb on meel ja mõte hale.

Surm (kaupmehele):
Nüüd, kaupmees, ära pead murra.
aeg otsas on, ja tuleb surra:
Ei kulda, vara surm sult vii,
sa tantsi ainult iulgesti.

Surm ja kaupmees.

Surm ja lombak.

Kaupmees:
Äri mul kõigiti hästi käis,
kirstud ja kastid rikkust täis,
kuid selles elus naeratavas
surm äkki mulle haua avas.

Surm (lombakule):
Tule sa karkudega siia,
ei surm sind ho'a üleliia.
Ei ilm sust pea kuigi lugu,
tule, tantsime sugu.

Lombak:
Vaest lombakut siin ilma pääl
ei hüia sõbraks ükski hääl:
surm aga sõbrana viib mu hauda,
kutsub mu rikaste lauda!

Surm (mõrsjale):
Ah, neitsi, sinu punasuu
on pea iuba surnuluu.
Sa noorte poistega tantsu löid,
nüüd eestantsu mulle anda võid.

Mõrsja:
Oo, surm, kui hirmsad on sinu käed,
ei rõõmu mul korda taevagi väed:
Ei iial ma lähe tantsule,
pean lahkuma. Adee, adee!

Surm (õuenarrile):
Nüüdap hürple-kargle. Ants,
algab alles õige tants.

Surm ja mõrsja.

ei narrirüüd iää sinuga —
tule tantsi minuga.

Narr:

Ma oleks tahtnud puid veel kända
ja mitte naliaks põhjust anda.
Nüüd saatus surmalapseks löi,
ei teisiti see olla või!

Kus on neis värssides ja piltides see talupoegade sõja ja revolutsiooni tige, „julge ja kibe humoor“, on mulle mõistatus. Nikolaus Manueli poolt 1517 ja 1519 vahel maalitud Berni surmatants on küll palju ähvardavam, kuid, selle aja vaimu kohaselt otsustades, pole ta isegi mitte satüüriline. Surmatantsud ja nende tekstid pole ei karrikatuurid ega ka pamphletistlikud maalija-naljad, vaid, et leida väljendust, vastava aegjargu teksti-ilustused, mida maaliti kalmistu- ja surnukambri seintele, et alles hoida „suurt suremist“ kaasilma ja järeltulijate mälestuses, peaasjalikult just piltides, ja seda iga teise kõrvalotstarbeta.

See on aga kõige vanemates ja hilisemates

keskaegsetes surmatantsudes igatahes paremini korda läinud kui uuemates, sest nad on katku illustreeritud kultuurlugu kõigi ta mõju-avalduste vanale seltskondlikule korrale, mille ta seevõrra purustas, et ta isegi kalmistul, nagu teatavad kroonikad, hävitas kõik üksikhaudad, et ruumi võtta vennashaudadele, millesse segi paisati kõige suursugusemad sulastega, kus kõdunesid vürstide luud ühes kerjustega.

Kõige vanem, ajalooliselt tõendatud surmatants on Pariisi Minoriitide-kloostri kuulus „Danse macabre“ a. 1425, millele järele aimati samal ajal Londoni Pauli-kloostri surmatants. Siis järgnevad Baaseli surmatantsud; edasi Strassburg 1450, Lübek 1463, Berliin 1470; 16. aastasajal: Bern, Chur, Konstant, Dresden, Hamburg, Füssen Baieris Lutsern jne. Kuid paljudki nende seast tabas elavate saatus; ka neid kutsus surm enesega.

Kõige kurvem on Suur-Baaseli surmatantsu saatus. Pärast seda, kui ta oli kannatanud sagedate ülevõõpamiste all, lasi ta Baaseli magistraat 6. augusti ööl a. 1805 salaja hävitada, sest ta olla „inimeste ja laste hirmutus“. Veidi ilusamini hukkus Strassburi surmatants; a. 1870 langes ta linna pommitamise ohvrina.

Surm ja õuenarr.

Kuri keel tapab rohkem kui timuka kirves.
Hispaania vanasõna.

*

Rõõmutu elu on nagu pikk teekond, mil puudub puhkepaik.
Demokrit.

Suurem osa inimesi elab enam mõe kui mõistuse järele.
Lichtenberg.

*

Kas kristlane ja juut on ennem kristlane ja juut kui inimene?
Lessing.

KRISTUSE JANU.

Hispaania kirjanik PARDO BAKAN. Tõlk. U.

Kui ristil, avades tardunud huuled, Kristus oli hüüdnud oma seitse kõige kurvemat lauset, uimane Maria Magdalena, surudes end kõvasti ristijalale, ehmus. Haaratud äkitsest kaastundmusest, temas ärkas tegujõud ja ta läks otsima vett, et kustutada sureva Õpetaja janu. Magdalena teadis, et hukkamiskohast vähe eemal jooksis kaljude vahel külm, karastav allik. Ta küsis risti piirava rahvahulgast kellelki savist kruusi ja tõttas allikale. Varsti leidis ta selle ja rõõmustas, et värske vesi rahustab, olgugi kas või mõneks minutiks, kannataja valu. Täis astjaga jooksis ta hukatuskohale tagasi ja mitmekordse palve peale läks tal korda kive üksteisele laduda nii, et võis astja ulatada ristilöödu huulile. Magdalena arvas, et see ahnelt joob kosutavat vett kuid Jeesus lükkas veeastja kõrvale, liiguteles peaga ja kordas vaevalt kuuldaval hingusel: „Janu.“

Süvenenud armastusse — ütlen teile tõelikuft — midagi ei hari naise mõistust nii nagu kestev ja tuline armastus — Magdalena aimas, et Kristus januneb teist jooki. Kui ta jooksis Jeruusalemma, tuli talle meele, et nelivürst Heroodes teda kord Falerni viinaga kostitas, mis oli põletav kui tuli, magus kui mesi, milline jook oleks kohane elustama surijat. Ta läks ja palus seda oma endiselt austajalt; tagasi pöördudes, tuli säravana Kolgatale, varjates oma mantli all kallist viinakruusi, mille ulatas Kristuse huulile. Vaiksest liigutusest ja nõrgast häälest, millesse oli surutud kurblik „janu“ mõistis Magdalena, et tal ka sel korral ei õnnestunud kustutada Kristuse janu.

Meeleheitel ja kurbuses tuli Magdalenale meele ta tume noorus. Mäletas, kuidas keegi Rooma patriits ilusale jeruusalemlasele tuhandeid meelitusi tegi, ja jutustas temale Olümpuse pidudest, jumaliku nektari saladuslikest omadusist, mis pidid valama õnne ja elu ning jõudu väsinud soontesse. Ja nagu oleks mingi paha jõud kuni viimse minutini avatlenud Lunastajat, et veenduda tema jumaluses, Magdalena tundis end tuuletiivul kantavat sinna imeilikule mäele, kus kasvasid õlipuud, loorberid ja apelsiinid, kohati varjatud rooside ja mirtide ridadest. Astudes üles nõiduslik-ilusast

templitrepist, mis oli ehitatud valgest marmorist, kohtas Magdalena kaunist naeratlevat poisikest säravate silmadega, too andis talle kullast karika, kus säras neste, roosiline, joobnustava aroomiga. Magdalena oli täis rõõmu, ta hoidis karikat käes ja kõik paistis temale ilusana. Õhk paistis puhtamana, maa heledamana. Sügav lummus! Kuid kui ta karika lähendas Kristuse huultele, tegi äkilise liigutuse, ning karikas kukkus, kallates kuivale liivale jumalate joogi. Magdalena süda — kiusatuse ohver — täitus murega. Kerkisid esile minevikupahed. Pätt jätab hinge pahesid, mis tõusevad üles, kui hinge paneb lainetama kirk. Olgugi, et Kristuse õpetus naise hinges kõneles, murest pimestatud Magdalena mõtles siiski, et Kannataja ehk võtaks endasse kättemaksimise ja meeletuse viina, et Ta kannatus ehk kerge-neks nende verest, kes Tema naelutasid hirmsa risti külge. Ning ta meelitas ühe sõjameestest — selle, kes kinnitas Tema pea kohale laua-kese pealkirjaga J N R J, kaugemale Kolgatast — tappis ta tema oma mõõgaga ja kastis käsna palavasse verre, olles veendunud, et Kristus seda joob. Kuid ka seekord Kristus toetus üliinimliku jõuga oma väsinud jalgadel üles ja vastas: „Janu.“

Maria Magdalena langes ristijalale. Tema jõuetus tegi ta meeletuks. Ta ei suutnud kustutada Kristuse janu. Hakkas süüdistama ennast. Paljudel õil, kui ta pildus kulda oma ilusal laual, ning puhkas Tüüruse ja Persia vaipadel, sandid tema ukse ees, kui koerad, ootasid palukest ta pidulaualt, aga ausad naised, kattes näo, ruttasid mööda, et mitte kuulda kaeblikke ning kurbe laule. Seepärast, arvas ta, puudub tal võimine Kristuse janu kustutada.

Mälestusist pehmenes Magdalena süda ja pisarad täis kahetsust valgusid ta silmist, niisutasid ta riideid ning ta ilusaid vallandunud juuksepalnikuid. Ning kui ta oma näo üles pööras, nägi ta Jeesuse näol palvet, täis armastust ja kurbust. Vaimustuses kogus ta kooshoitud kätse tuliseid pisaraid ja ulatas need Tema huulile. Ja selle asemel, et korrata „janu“, avas Kristus huuled, ning Ta näol lehvits sõnul seletamatu rõõm.

MONTROSE.

Norra kirjaniku SVEN ELVESTAD'i romaan. Eestist. E. J.

1

Suviöö.

Kordnik number 314 pistis oma märguvile tasku, jäi liikumatult seisma ja piilus alla tänavale. Kell võis umbes kolm olla. Oli täiesti vaikne kevadöö ja kaunis pime. Taevas oli kaetud mustade pilvedega. Äsja oli vihma sadanud ja õhk oli täidetud aegade uimastava lilledõhnaga. Polnud kuulda ei vankri mürinat ega sammekaja. Asfaldiga prügitatud tänav tõusis õrnalt ja kadus taevapiiril. Mõlemil pool tänavat lebasid suvilad, pooleldi maetud viljapuude lõhnavate õite alla. Akendest ei paistnud mingit valgust. Kordnik kuulatas ikka veel, kuma ta siimas pidas teatud tänavaväike, mida piiras kõrge raudvõre.

Selle taga, tumedate puulatvade vahelt, tõusis kõrgele saleda kirikutorni siluett. Samuti olid näha puude vahelt mingi hoone osad

— ilusa esikülje vari, katuse ääre väikesed osad ja tiikk müüri. Siit näis, kui uinuks aja vaikuses suur herrasmõis või vana loss tiheda raudvõre taga.

Viimaks kostsid kaugelt tänavalt sammud, liginesid rutuliselt ja kuulaja kordnik nokutas rõõmsalt pead. Keegi tuli joostes. Kohe selle peale ilmus ta puude varjust. Tuliija oli teine kordnik.

„Ruttu!“ hüüdis number 314: „Siin on midagi juhtunud.“

„Ma kuulsin sinu märguandmist,“ vastas teine hingeldades. „Mis on siis juhtunud?“

See kordnik kandis oma vormimütsil hiilgavast vasest nr. 12.

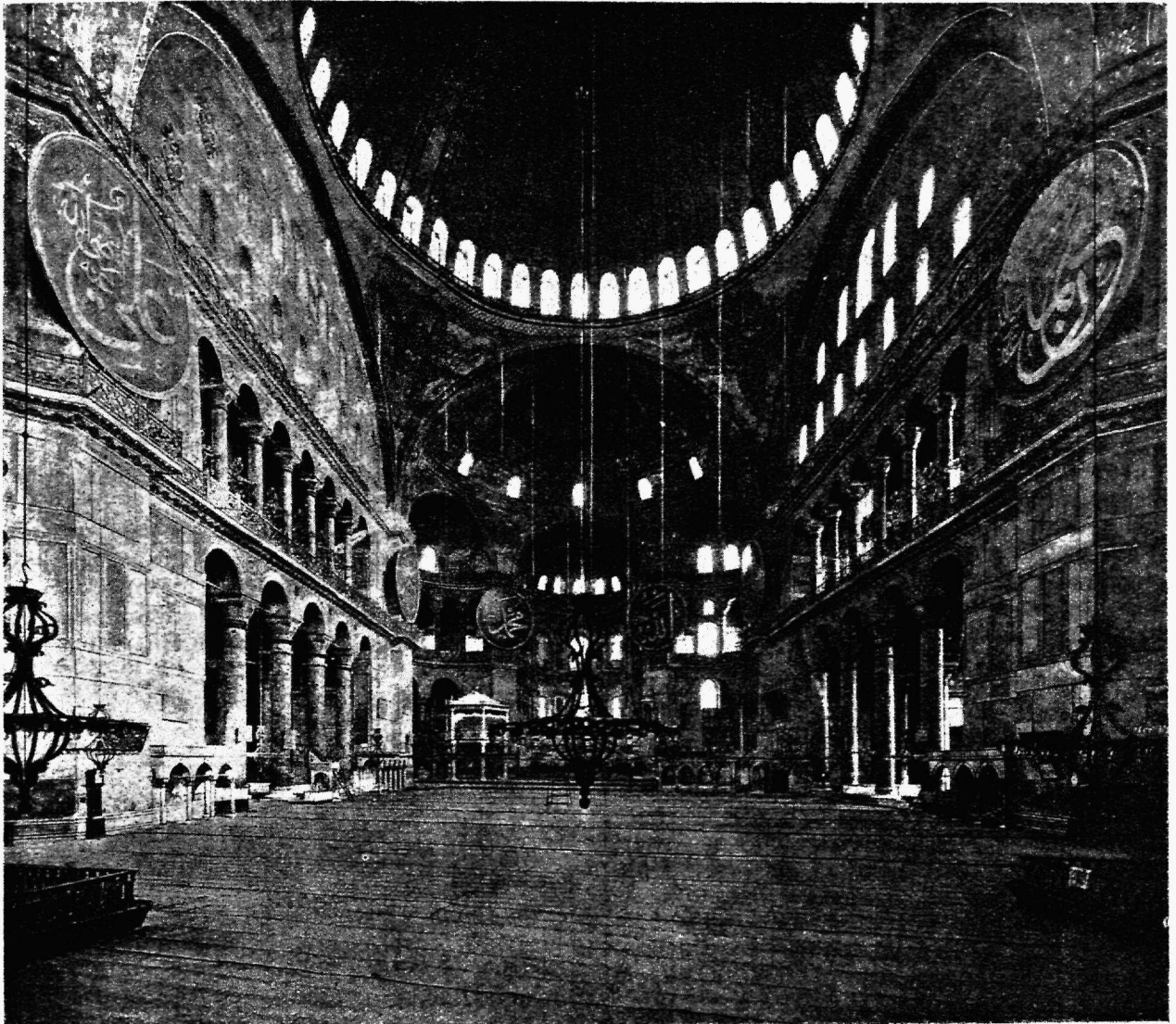
314 näitas võrele.

„Seal sees,“ vastas ta seletades, kuma ta

Püha Sophia kirik Konstantinoopolis.

Ristiusu ehituskunsti suurim ime. See kirik ehitati keiser Justinianuse valitsuse ajal (482–565). Praegu muhamediusuliste moshee.

Püha Sophia kirik seestpoolt.

teist enesega ühes vedas, „karjumine, kära ja purustatud aknaruudud.“

„Sa minu hieldus!“ hüüdis nr. 12 imestades. „Seal sees?“ Mõlemad kordnikud peatusid suure peavärava ees, mis oli maitserikkalt ehitatud rauast, kindlatel graniitsammastel ja mis moodustas lossi sissekäigu. Muidugi, oli värv lulkus.

314 mõtles mõni sekund ja et mitte aega kaotada asjatute seletustega, ütles ta valjult: „On parem ronida üle võre, kui ümber maja jõosta teisele tänavale.“ (Suur loss levines niimelt kahe tänava vahel nagu puiestikki.)

Nr. 12 oli samas arvamises ja, nagu osavad turnijad, ronisid nad kiirelt üle võre. Nad tegid nii vähe kära kui võimalik, siiski ei või-

nud nad ära hoida praginat, kui nad võrelt tihedasse põõsastikku hüppasid. Peatamatult tormasid nad edasi hoone poole, mis nüüd selgemalt nähtavale tuli aia tagaosas.

„Kiiremini, kiiremini!“ hüüdis 314 edasi kobades, sest jooksu ajal kuulsid nad uuesti hääle kära ja purustatud akende klirinat.

„Kas kuulsid?“ hüüdis nr. 12.

„Jah,“ vastas teine.

„Nad söimavad ja vannuvad. Sarnasel kohal, hu! Nüüd pistavad nad plehku!“ Jooksvate inimeste plagisevad ja rutulised sammud kaugenesid vastupidises sihis, oli kuulda okste murdumist. 314 pistis vile suhu ja vilistas õige hädaldavalt. Siis jäi kõik vaikseks. Kordnikud teadsid, et teine tänav polnud kaetud as-

faldiga. Seepärast võis seal joosta, ilma et samme pehmel maal oleks kuulda olnud. Kurjategijad, kes nad ka võisid olla, olid arvata-vasti juba selle linnaosa paljude tänavakeste vahel peidupaiga leidnud.

Kordnikud olid nüüd peaukse juure jõudnud. Jälle mõtles 314 valjult. Talle oli selge, et siin on tegemist sisse-murdmisega. Lahtikistud aknapool rippus hingedel ja kääksus kaeblikult. Sees vilkus rahutu, nõrk tulekuma. See määras tema tegevuse.

„Ronni aknast sisse ja vaata järele, mis seal on juhtunud,“ ütles ta nr. 12-le. „Mina lähen sel ajal edasi.“

Kuna teine kordnik lahtisest aknast sisse ronis, jooksis 314 ümber aia, et veel, kui võimalik, püüda kurjategijate varju. Aga kõik oli nüüd jälle vaikne. Ta võis selgesti jälgida nende teed üle mahatallatud lillepeenarde ja murtud okste. Kui ta võre juure jõudis, nägi ta tumedat riidenartsu raudlati otsas lehvimas. Ta ronis üles ja võttis selle ära. See oli nähtavasti tükike kärstatud preestrikuuest, nagu neid kannavad katoliku preestrid.

314 jäi aia võrele istuma ja vaatas luurates ringi. Aga kusagil polnud näha elavat olevust. Tänav oli kui surnud. Hämar kevadhommik saatis nõrka valgust tänavale, hülgades akendel ja poesiltidel.

Seal, tänavate rägastikus, mõtles 314, peituvad nad. Ja ta ohkas, sest ta teadis, et praegu lootusetu on otsida kurjategijaid ses suurlinna segadikus, kus tänavad risti-rästi jooksevad, nagu lõhed vanas savis.

Kui ta aia piki võret oli läbi otsinud ja ühtki uut jälge ei leidnud, pööras ta riidelipakaga oma ametivenna juure tagasi. Oleks ta vähegi vastuvõtlik olnud looduse ilule, oleks tema südant vallanud imelik rahu, kevadõrn vaikus, mis aias kära järele valitses.

Puud kummardusid suurelt ja liikumatult üle valgete aiateede; lillepeenardest, mis veel niisked olid õhtusest vihmast, hoovas hiljakesi magusaid lõhnu. Tihedas metsviinapuude leht-hoones seisis heledad puhketoolid, kuna ühe tooli seljatoel unustatud vaip hoolimatult rippus. Sügavamast aiast, üle puude, paistis väike, punasest telliskivist kiriku torn — ja otsekohe nr. 314 ees seisis elumaja, kuhu oli sisse murtud — väike, veetlev kõrvalhoone, ümbritsetud valgetest ja sinistest kevadlille peenardest; müürid olid kaetud tiheda, rohelise väätkasvustikuga ja üle katuse heljusid kirsipuu ladvad kui lõhnavad pilved. Kogu maa-ala kirikutorni tipust kuni võreni väljendas imelist, õrna rahu, millesse kõlas mälestus kistsast, kärast ja purustatud aknakaasidest kui midagi meeletut, võõrast.

Midagi sellest ei tunnud kordnik, kui ta madala kõrvalhoone poole sammus. Ta arvestas ainult kuivalt ja kavakohaselt: sisse-murd kümme minutit enne kella kolme — ta mõtles juba teadaande peale. Ja mõistlik, nagu ta oli, kujutas ta endale ühtlasi etteheiteid, mis ehk võidaks teha: mispärast, küsitakse ehk temalt politseivalitsuses, mispärast ei jooks-nud kumbki meist maja teisele küljele? Seepärast, tahtis ta vastata, et maja ümber jõudmiseks kõige kiirema jooksu juures vähemalt viis minutit oleks kulunud. Ja sellest hetkest, kus kordnikud võrel seisis, kuni varaste kadumiseni, oli vaevalt kaks minutit. Nii mõtles 314.

Kui ta maja ligi tuli, kisti lai uks lahti ja ukse avases seisis nr. 12.

„Siin pole kedagi,“ ütles nr. 12, „ei ühtki elavat hinge.“

Midagi tähtsat ta hääles äratas nr. 314 tähelepanu. 314 jäi aiateele seisma. Hommik läks helgemaks ja helgemaks. Sinised kordnikkude vormiriided eraldusid silmatorkavalt kollasest liivast. Politseiametnikkude hääled kõlasid peaaegu metallteravalt.

„Kas nägid midagi?“ küsis 314.

„Sees on hirmus!“ vastas nr. 12. „Kõik on segamini pillatud ja igalpool verd.“

„Aga tuli?“

„Tuli on kustunud.“

314 läks edasi. Liiv ragises ta raskete saabaste all.

See lugu juhtus 2. mail katoliku koguduse aias. Kirik, mille torn ja katus puude vahelt paistsid, oli väike katoliku kirik suures protestandi linnas.

Elumaja aias kuulus haritud abt Montrosele.

II.

Kui Keller ette ütleb.

Tund hiljem, kui elu linnas ärkas ägedate sammega asfaldil, agarate piitsaplaksutamistega ja veerevate vankritega, valitses abt Montrose töötoas rahutu toimetus.

Sinna oli mitu inimest ilmunud.

Peale kahe kordniku oli näha keskealine herra kevadmantlis, mille krae oli üles tõstetud, kui oleks tal külm sel toredal kevadhommikul. See herra haigutas mitu korda ja võib olla, oli tal tõesti külm, sest, nagu teada, alandab väsimus keha temperatuuri. Ta väljendas oma rahutust ukse juures seismisega. Ta nägi välja, nagu mõtleks ta omaette: Mis olen mina siin kaotanud? Lamaksin ainult oma voodis!

See mees oli kohtuarst.

Abt Montrose suure kirjutuslaua ääres seisis keegi kirjeldamatu isik. See tähendab, teda oli raske kirjeldada seepärast, et tal ühtki iseäralikku tundemärki polnud. See inimene oli, nagu Gogoli kangelased „Surnud hingedes“ — ei valge ega must, ei paks ega kõhn, täiesti harilik inimene, keda arvatakse ennem nähtud olevat, kui teda esimest korda näed. Ta võis sama hästi olla kaupmees kui ametnik; ta on aga salapolitseinik, teenistuses kriminaalpolitsei jaoskonnas. Tal on tubli välimus salapolitseiniku jaoks, kuna ta ilalgi ega kusagil ei eraldu oma ümbrusest, inimene, kes kaob rahvahulka, peitub segusse. Ta nimi oli Keller.

Tema kõrval kirjutuslaua ees istub, sulg käes, kordnik nr. 12 ja kirjutab hoolega ja pikkamisi Kelleri etteütlemise järele. Keller vaatab vahetevahel toas ringi, mitmesuguseid esemeid silmitsedes, paistab, nagu oleks tal nõu inventaari nimestikku kokku seada. Kord pöörab ta kohtuarsti poole järgmise küsimusega:

„Kas olete kindel, tohter, et need punased plekid on veri?“

„Jah,“ ütleb kohtuarst. „seal pole mingit kahtlust.“

„Nii,“ jätkab Keller oma etteütlust, „veremärkidega vaip, punane ja kollane kaelarätt, samuti vereplekkidega —“

„Samuti ... ve ... re ... plek ... ki ... dega.“ pomises number 12 kirjutades.

Sügavas ja mugavas tugitoolis istub täiesti vaikiv herra, kes nähtavasti on huvitatud ainult oma saapaninadest. Igatahes vahib ta kogu aeg nende peale, nii et ta paljas pealagi silmatorkavalt eraldub tumedast toolinahast. Ta nägu on kõhn ja kahvatu, aga kindlate, iseloomustavate joontega ja kergelt hallinevate, lühikeseks lõigatud vurrudega. Ta lõug, mis praegu mustal kaelasidemel puhkab, on haruldaselt lai ja tugev.

Kirjutuslaua kõrval seisab kordnik nr. 314 ja sööb pikkamisi ja ettevaatlikult võileiba. Midagi ei takista kordnikku öösel söömast kaasa toodud võileiba. Sageli võivad üksikud öörandajad kuulda paberi krabinat poolpimedas värvavas: see on kordnik, kes oma võileiba sööb. Paljudes vaiksetes linnades ei juhtu pikkadel öödel üldse muud midagi, kui et kordnik oma võileiba sööb.

Sellel hetkel polnud nr. 314 midagi iseäralikku teha, sellepärast oli ta oma võileiva välja tõmmanud, nagu lihtsad loomused seda ikka teevad. Hetkekski ei tulnud tal meele, et on imelik, kui ta siin verise draama vaatekohal seisab ja närib.

Sest suur tuba kandis hirmsate sündmuste selgeid tundemärke.

See oli abti raamatukogu ja töötuba, stiilselt ja peenemaitiselt sisse seatud, mis avaldas nii hästi kultuuri kui ka rikkust. Hulk raamatuid, mis peaaegu kogu seinaga katsid, olid kõik rikkalikult köidetud. Seal olid vanad mööblid ja vanad pildid ja vaibal lamasid vana portselaani kurvad jäänused, sest rahurikkujad olid selle ilusa röövsaagiga hoolimatult ümber käinud. Mööblid olid ümber tõugatud, raamatud kaantest välja kistud, kõikjal oli paber laiali paisatud ja suur kirjutuslaud tindi ja verega määratud. Mahagoonipuust kapp oli täiesti purustatud ja sahtlid lamasid põrandal. Purustatud aken rippus lahtiselt hingedel ja kiikus krääksudes hommikutuule käes.

Seni oleme tundma õppinud nr. 314 ja 12, hiljem kohtuarsti ja salapolitseinikku herra Kellerit. Kes oli aga herra saapaninadega, vaikne herra, kes välja nägi, kui istuks ta näiteseinte taga ja ootaks oma väljaastumise märgusõna?

Kohe kuuleme seda, sest varsti selgus, et saapaninadega mees mitte huvitusetu pealtvaataja polnud, vaid et ta, vastuoksa, Kelleri etteütlust suure tähelepanuga jälgis. Keller oli oma inventaari loetlusel järgmiseni jõudnud:

„Noore daami päevapilt —“ kui saapaninadega herra pea tõstab ja ütleb:

„Kust?“

„Kust?“ küsis Keller imestades. „Mida mõtlete sellega herra Asbjörn Krag?“

„Arendorffi ateljeest,“ jätkab teine edasi ja tõuseb püsti. „Kui nimestik peab täpne olema, et tohi teie peaasja unustada.“

Asbjörn Krag, tuntud salapolitseinik, läks aeda ja kohtuarst järgnes talle, kuna teised politseinikud oma tööd jätkasid. Kragi võis tema painduva kuju pärast veel nooreks meheks pidada. Ta iselaadi nägu sügavate joontega suu ümber, nõelapeenikeste kortsudega silme ümber ja palja valge otsaesisega aga näitasid, et ta keskmistest aastatest juba üle oli astunud.

Sellepeale vaatamata oli aga Krag alles neljakümne-aastane.

„Mida arvate sellest?“ küsis kohtuarst ja haigutas. Kuriteod olid temale midagi harilikku.

„Arvan, et täna on tore hommik,“ vastas salapolitseinik, pani käed risti ja hingas himukalt lõhnavat õhku.

„Ei, ma arvan loost seal sees,“ ütles arst.

„Seda näete ju isegi,“ vastas Krag,“ sisse-murdmine, riisumine, vargus — mida tahate. Arvan, et abt Montrosel oli palju väärtasju purustatud mahagoonikapis.“

„Muidugi oli kurjategijaid mitu?“

„Kahtlemata. Üks neist oli arvatavasti merimees.“

„Tulise pihta, kust teie seda teate?“

Krag pööris arsti poole ja näitas oma tugevaid hambaid heatahtliku naeratusega.

„Mulle tuli meele salm merimeeste laulust.“ vastas salapolitseinik, „mis nii kõlab:

Hispaania heledais värves,
Mis kollane, punane —

Selle salmi peale pidin viimase poole tunni jooksul vahetoidamatult mõtlema.“

„Ma ei mõista teid,“ ütles arst tasase häälega.

„Usute teie, et mõrtsukatöö on toime pandud? Kõik see veri —“

„Jah, verd on igal pool,“ vastas salapolitseinik tagasihoidlikult.

„Iga ahes on olnud võitlus elu ja surma peale.“

„Kahtlemata.“

„Kus on aga abt Montrose?“

„Kadunud,“ ütles Krag, „aga ta on seal viibinud.“

„Täna öösel, võitluse ajal?“

„Kindlasti.“

Kohtuarst vajus kokku, nagu oleks tal külm. „Oleks kurb,“ ütles ta, „kui abtile mõni õnnetus on juhtunud, säärane jaunis isik, säärane tõesti väljapaistev õpetlane — kas usute, et ta on tapetud?“

„Võimalik,“ vastas salapolitseinik.

„Ja ta korjus ära viidud?“

„See oleks igatahes haruldane idee,“ pomises Krag.

„Võre küliest leiti abti preestrikuue tükk, teelt, mida mööda kurjategijad läksid —“

„Väga õige,“ ütles Krag, „ja abti role kusa-gilt leida. Kogu see lugu on mõistatuslik.“

„Ja õudne?“ küsis arst kindlusetult. Krag noogutas peaga. Õrn tuul liigutas puid aias, lehestik kahises, kõlas nagu kaugel laine te mäss. Krag jäi tarretanud seisma, vaatas mõttes oma ette ja kohtuarst kuulis teda pomisevat:

„Ta ei tule enam — võib olla, ei tule ta enam —“

Salapolitseinik vaatas mõttes kaugusse, nagu ootaks ta, et keegi või midagi, isik või tundemärk, end näitaks vägevate, lainetavate puulatvade vahelt ja hommiku valgusega läbi lehestiku tema poole tuleks. Suur linn ärkas ikka enam ja enam. Päevakära asus vaikuse asemele.

LEHEKÜLJED PETSERI KLOOSTRI AJALOOST.

Dr. H. NORMANN.

I.

On huvitav kusagil arhiivis istuda, vanades ajaraamatutes lehitseda ja oma pilku mineviku heita. Veel huvitavam aga on sarnastes paberites teateid leida oma kodumaa üle, kuigi vahel legendaarseid. Leidub ju palju, palju nurki meil Eestis, mis ajaloo suurt osa on etendanud, leidub nurki, kus veriseid lahinguid on peetud kaugel minevikus.

Üks sarnastest nurkadest oleks Petseri, õigem Petseri klooster. Kuid need päevad on unustatud, ajavool on nad endaga kaasa kiskanud, ainult tolmuga kaetud ajaraamatutes võib veel mõnelt mungalt tehtud märkust selle ehk teise sündmuse kohta leida. On ju ligi 500 aastat möödunud sellest päevast, mil Petseri klooster asutati...

Esimesed teated on küll legendaarsed, kuid aastate jooksul omab kloostri ajalugu ikka kindlama ja kindlama ilme ja lõpuks näeme tema müüride ees mehi nagu Poola kuningas Stephan Bathory, Leedu väeülem Lissovsky, Vene keiser Peeter Suur...

Koht, kus praegu Petseri klooster seisab, ja tema lähem ümbruskond olid kord põliste met-

sadega kaetud. Kõrged mäed ja sügavad orud tema läheduses võimaldasid varjupaika metsloomadele ja Irboskast käisid tihti kütid neid püüdnud. Siia asusid elama ka mõned „jumalakartlikud“ mehed, kellele elu enam midagi pakkuda ei suutnud. Nemad valisid oma elukohaks ühe nendest mägedest, kus praegune klooster seisab. Seda mäge peetakse juba ammust ajast pühaks. Suured koopad tema läheduses said varjupaigaks „pühadele“ meestele, ka templiks, kus nad oma esimesi jumalateenistusi pidasid. Aastad möödusid, kuid keegi ei teadnud, et seal põliste metsade varjus ka juba inimesi elab.

Kord juhtus — teatab vagajutt — „Püha mäe“ juure keegi kütt, Irboskast pärit, nimega Selisha, ja parajasti, kui tema üle väikese jõekese, mis mägede vahel vulisedes voolas, (jõekene sai pärast nime Kamenets ja tema aset võib veel praegu näha), minema hakkas, kostis kusagilt maa-alt laul. Kütt peatus. Lauu sõnad olid selgesti kuulda, kuid lauljaid polnud näha. Õhus oli tunda viirukisuitsu.

Tagasi Irboskasse jõudes, teatas kütt sellest juhtumisest linnakese ja ümbruskonna

elanikkudele. Pika nõupidamise järele jõuti otsusele Pihkva asemikult koht, kus „Püha mägi“ seisab, ära osta. Kui maad jagama hakati, sai see koht talupojale nimega Ivan Dementjev. Tema asus elama „Püha mäe“ lähedale, Patshkovka jõe ääre ja asutas sellega Patshkovka küla. Nüüd on see küla suureks läinud, kuid paliud ei aimagi, et tema asutamise päevast iuba üle 600 aasta on möödunud.

Sama talupoeg, Ivan Dementjev, oli ka see, kes nõnda nimetatud „Jumalast loodud koopa“, kuhu praegu munki maetakse, üles leidis. Tema oli kord „Pühale mäele“ metsa raiuma läinud (pühaks hakati mäe sellest päevast saadik

Millal see koobas leiti, sellest vaikib ajaraamatu kirjutaja, ainult 1821. aasta kloostri käsikirja järele võib otsustada, et see koobas 1392. aastal „ilmsiks tuli“. Teises käsikirjas, mis 1862. aastal kirjutatud, seisavad sõnad: „Koobas leiti 1392. aastal“. Millal aga esimesed „pühad“ mehed koopa elama asusid, selle üle puuduvad teated, samuti pole teada viimaste arvu. Edasi pole ka teada, kes need mehed olid ja kui kaua nemad koopas elasid.

Ainult ühest mehest jutustab ajaraamatu kirjutaja, nimelt Markusest, nimetades teda esimeseks raugaks, kes koopa elama asus. Kuid nüüdse kloostri asutaja pole tema olnud,

Üldvaade Petseri kloostri peale.

Paistavad vanad müürid ja kirikute tornid.

hüüdma, mil Selisha seal laulu kuulis). Suur puu, mis ülal mäeküljel kasvas, langes kirvehoopide all kuristikku ja kiskus oma raskusega veel ühe puu juurtega välja. Kui puud ja nendega ka palju mulda kuristikku olid langenud, tuli ilmsiks sissekäik suure koopa. Sissekäigu kohal seisis ülalnimetatud pealkiri. Kelle töö see pealkiri oli, pole teada; võib olla, et esimene üksiklane selle joonistas. Väga huvitav on, mida kloostri ajaraamatu kirjutaja oma lapsikus usus sellest pealkirjast ütleb. Nimelt olevat keegi munk Varlaam seda pealkirja katsunud maha kustutada, kuid iga kord olevat see jälle „enesest“ seinale ilmunud, nii et tema lõpupeude lõpuks oma töö jätmata pidi. Ja palju aastaid olevat rahvas seda „imelikku“ pealkirja vaatamas käinud.

selle töö on teinud „isa“ Joonas 1473. aastal. Viimasest on teada: Tartus elas keegi preester, Joann Shesnik. Moskva ümbruskonnast pärit, kus ta oma lapsepõlve ja nooruse mööda saatis. Kui katoliiklased õigeusulisi taga kiusama hakkasid, rändas ta Pihkva. Siin sai mees Petseri koobastest kuulda, käis neid kord vaatamas ja asus siis sinna elama.

Oma naise ja pojad jättis ta Dementjevi juure, Patshkovkasse. Pea aga jäi Joanni naine haigeks, paranemise järele heitis ta siin nunnaks. See oli esimene säärane iuhtumine Petseri kloostri ajaloo.

Peale surma maeti nunn „koopa“. Kuid teisel päeval, nii tõendab ebausklik ajaraamatu kirjutaja, seisis puusärk jälle maa peal. Arvates, et tema midagi hauasõnas välja on jätnud,

Petseri klooster.

Nikolai kirik, ehitatud 1565. aastal preester Kornily algatusel. Kirikus seisab Püha Nikolai puust kuju, kellele setud oma kodutöö saadusi õnnistamiseks toovad.

mattis Joann oma naise uuesti. Kuid järgmisel hommikul oli puusärk jälle maa peal. Seda nähes, otsustas Joann koopa seinaga lohu teha ja oma naise põrnu sinna mahutada. Seda lohku võib veel praegugi kloostri näha.

Varsti pärast seda heitis ka Joann ise munkaks ja valis endale nimeks Joonas. „Püha mäe“ sisse kaevati nüüd uus koobas ja sinna asutati väike kirik, 1473. aastal, Ivan III valitsemise ajal, õnnistati kirik sisse, ja seega oligi Petseri klooster asutatud. Nüüd hakkas igalt poolt teistest kloostritest munke Petseri kokku tulema, Joonas ise aga suri varsti pärast kloostri asutamist. Tema ihul leiti raske raudriie. Põrm mahutati „koopa“, kuna nimetatud raudriie puusärgi kohale riputati.

Kui pärast klooster liivlastelt rüüstati, kadus ka riie, see ainus mälestusmärk, mis kloostri asutajast jäänud oli.

Kuid rasked päevad seisid veel ees, ja niiskeks pidi maa verest saama niihästi Petseri kloostri kui ka tema ümbruses, ja palju ajaloo tuntud sõjamehi pidi ta oma müüride all nägema...

Esimene veritöö Petseri kloostri, varsti pärast tema asutamist, pandi toime liivlastelt. Kloostri ülem ja osa „vendadest“ pääsesid põgenema, teised võeti vangi ja tapeti. Kloostri looned ja kirik varisesid tulileekides kokku. Ajajooksul hakati kloostri jälle üles ehitama, kuid see nõudis aega, kulu ja vaeva. 1529. aastal sai kloostriülemaks „isa“ Kornily.

Mõistes, et kloostri ka tulevikus väliselt vaenlastelt pealetungimisi on oodata, ehitas ta kloostri ümber kõrge müüri 9 torniga ja 3 värvaga. Need müürid võisid võistelda kõige paremate toleaja kindluste müüridega, olid 5 sülda kõrged ja 380 sülda pikad ja seisavad veel tänapäev, ehk küll aeg ja ilm nende kallal juba oma hävitavat tööd on teinud. 41 aastat ja 2 kuud tegi isa Kornily ennastsalgavalt tööd, ja klooster on temale palju tänu võlgu. Kuid palju oli temal ka laimajaid.

Ja kord, kui Kornily Ivan Hirmsale, kes kloostri vaatama tuli, tervitussõnadega vastu läks, surmas see ta oma käega (20. veebruaril 1570. aastal), sest et oli kuulda saanud, nagu tahaks raud end Venemaast lahti öelda ja selles mõttes müürid on ehitatud. Kuid kohe kahetses Ivan tehtud tööd ja oma kätel kandis ta raudsurnukeha kloostri. Natuke hiljem kinkis ta kloostri suure maa-ala.

Isa Kornily oli ka see, kes esimese kloostri ajaraamatu kirjutas. Arvatakse, et ta veel oma aastate ajaloo kirjutanud, kuid kloostri raamatukogus pole seda enam leida, nähtavsti on see mitmekordsete rüüstamiste läbi kaduma läinud.

Üks raskematest aastatest Petseri kloostri minevikus oli 1581. Sel aastal sammuks tuntuks Poola kuningas Stephan Bathory Pihkva peale. Viis kuud piiras ta linna, kuid vallata seda ei suutnud. Mitu korda oli kaitsjate jõud rauges, kuid appi tulid naised ja raudad, kes kõik Pihkva müürides ulualust olid leidnud, ja vaenlane pidi taganema.

Juba Pihkva piiramise ajal kannatas ümber palju Bathory sõjaväe läbi, mis poolakatest ja leedulastest koos seisis. Nemad rändasid maal ümber ja kõik, mis neile kätte sattus, oli jäädavalt kadunud. Kari ja vili — kõik läks sõjaväe varustamiseks. Kuid lõppes rahva kannatus. Seati kokku üksikud salgad, kes rüüstamisele piiri tahtsid katsuda panna. Osa salkadest asus Petseri kloostri. Oktoobrikuul 1581. aastal saatis Stephan Bathory suure voori.

mis umbes 30 vankrist koosnes, sõjasaagiga kodumaale. Tee käis Petseri kloostrist mööda. Ja kui voor lähedale jõudis, tormasid koondatud salgad ootamatult vööri kaitsjatele kallale, mille tagajärjel need jooksma panid.

Juhtumisest teatati Stephan Bathory'le ja kohe anti selle poolt sõjaväele käsk Petseri kloostrit vallata. See oli 29. oktoobril 1581. aastal.

Sõjaväed, kuramaalase Kettleri juhatusel, astusid kohe välja, ja 5. novembril hakati Petseri kloostri müüre kolme suurtükiga laskma. Teisel päeval oli auk müürisse tehtud, ja vaenlased asusid pealetungimisele. Kuid vahvalt astusid mungad ja kloostri koondatud salgad neile vastu. Kogu päeva kestis lahing, kuid lõpuks pidi Poola sõjavägi taganema, mille juures Kettler vangi langes.

Suur oli Bathory viha, kui ta teada sai, et tema sõjavägi löödud, ja kohe asus uus väeosa, ungarlastest ja sakslastest koos, ungarlase Bornemis'i juhatusel teele. Kuid ka see kallaletungimine löödi tagasi (14. novembril).

Poola sõjapäevaaramatust on näha, et nende väejuhid kõik munkade vahvusest imestatud olid ja oma lüüasaamist kuidagi seletada ei osanud. Tekkis koguni arvamine, et mungad nõiduse läbi vaenlastest jagu saanud.

Kümme päeva hiljem tehti Stephan Bathory poolt munkadele ettepanek alla anda ja kui ka see katse nurja läks, piirati klooster igalt poolt ümber. Piiramine kestis 2 kuud ja 5 päeva. Et Pihkva all poolakate käsi ka hästi ei käinud, tegi Stephan Bathory Venemaaga rahu ja lahkus meie maalt.

Kuid ei olnud Petseri kloostri kannatused veel mööda. 1592. aastal, see oli Rootsi-Vene sõja ajal, tungisid rootslased äkki kloostri, rüüstasid selle ja põletasid kirikud ja hooned. See oli juba teine kord Petseri kloostri ajaloos. Kümme aastat möödus, kuni klooster jälle üles ehitati ja hulk uusi munke sinna elama asus.

Alates 1611. aastast katsusid rootslased, poolakad ja leedulased uuesti kloostrit rüüstata, kuid nende katsetel polnud tagajärgi. Leedu väeülem Lissovsky'l läks küll korda maa-alasid kloostri ümber oma alla võtta, kuid vanade müüride ees pidi ka tema seisma jääma.

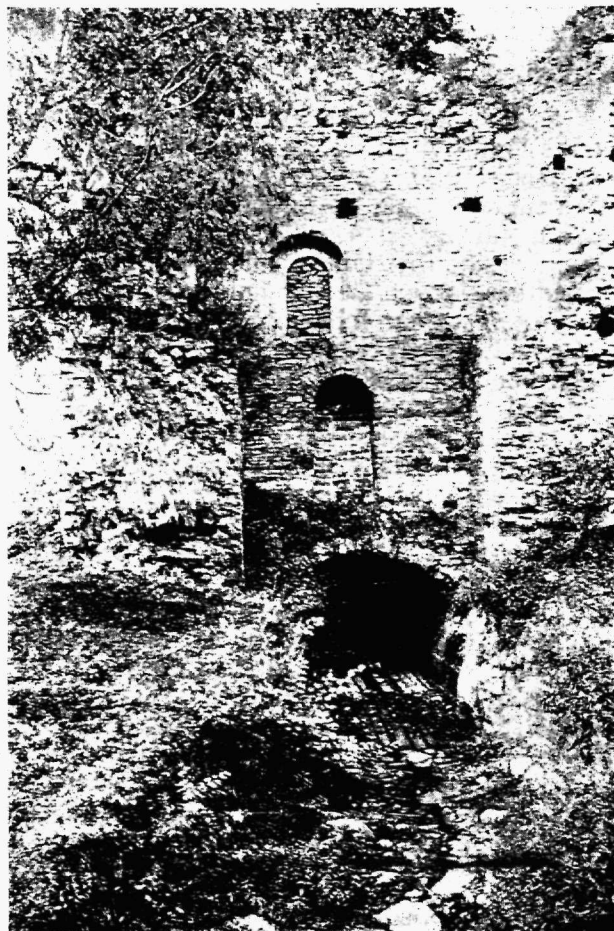
Samal aastal, 10. märtsil, saatis ka Poola väeülem Chodkjevicz Tartust väeosa Petseri kloostrit valdama. Et vaenlasi keegi oodata ei teadnud, olid raudvõred, mida veel praegugi kahe torni alumises osas näha võib, üles tõstetud ja võõral väeosal oli tee vaba.

Kuid kloostri nemad siiski tungida ei julenud, sest et ümbrus neile tundmatu oli. Seni

said mungad hädaohust teada ja ühisel jõul löödi vaenlased ka seekord tagasi. 17. märtsil ilmus Petseri kloostri müüride alla Chodkjevicz ise suurema väeosaga. Et aga müüre siiski võimalik polnud lõhkuda, hakati maa-alust käiku kaevama. Kuid vahil olid kloostri vahivad kaitsjad — mungad. Vaenlaste töö hävitati ja seni jõudis pärale ka abi Pihkvast. Chodkjevicz pidi suurte kaotustega taganema. Miks üldse tolle aja suured mehed kõik kloostrit vallata katsusid, võib sellega seletada, et Petseri kloostri kui piiriäärsel kindlusel suur tähtsus oli ja teated tema suurte varanduste üle saagihimu äratasid.

1701. aastal, kui Vene keiser Peeter Suur Rootsiga sõda algas, tundis tema kohe Petseri kloostri tähtsuse kindlusena ja andis käsu teda kõrge mullast valliga ja sügava kraaviga kaitssta. Mõni aeg võttis keiser isiklikult kindlustustöödest osa.

13. veebruaril 1703. aastal tungis suurem rootslaste väeosa kloostri kallale, kuid löödi

Kamenetsi jõgi ja Petseri kloostri torni varemed.

Vene vägede poolt tagasi. Sellest ajast seisis kloostriks ikka Vene kaitsevägi.

Kaheksa aastat hiljem kirjutati Rootsi ja Venemaa vahel rahu alla, Eestimaa, Liivimaa ja Karjala liideti Venemaa külge, Petseri klooster jäi enam sisemaale ja kaotas sellega oma tähtsuse kindlusena. Tornidelt ja müüridelt võeti suurtükid maha, vahiamet kaotati, remonti ka ei tehtud enam ja nii seisavadki müürid ja tornid tänapäevani.

Algas rahulik arenemisaegjärk, mis kuni meie vabadussõjani kestis, kus Petseri klooster jälle vaenlasi oma müüridest mööda nägi liiku-

vat. Kuid oma strateegilise tähtsuse oli ta ammu juba kaotanud.

Ja suvisel hommikul, kui seista kloostri vanade müüride ees, kui kuulatada vareste ja kaarnate kraaksumist, kes vahetpidamata tema tornide ümber lendlevad, kuulatada imelikku tuulekahinat, mis vanade puude latvu läbibistab, paistab nii imelik, et see koht on kord, kaugel minevikus, kindlus olnud ja 140 aasta jooksul kõigile vaenlaste pealetungimistele vastu seisnud. Unustatud on see aeg, ajamerre vajunud ühes teistegi sündmustega, ja paljud vahest ei teagi, et Petseri kloostri müüride all nii palju verd on valatud...

INKA KULD.

Saksa kirjaniku JAKOB WASSERMANNI jutustus. Tõlkinud S. P.

5

Videviku ajal tuli Atahualpa oma vangiko-
jast õue ja vaatas tumedal pilgul üle platsi. Ma seisin trepiastmel üsna tema lähedal; tema õlgadel rippus mantel, nahkhiirte nahkadest, mis sama pehme ja sile kui siid oli; pea ümber oli temal llautu, sall kõige peenemast koest ja mit-
me värvijumega.

Seal sattusid kaks sõjameest, üks meie oma, teine Almagro soldatitest, ühe kuldse kilpkonna pärast tülli, sest kumbki tahtis seda omale ega tahtnud seda mitte sulatisahju anda. Nad seisid juba paljaste mõõkadega üks teise vastas, löömine läks lahti, kuuldus karjatus ja meie sõjamees Jacopo Cuellar langes maha, aga hoidis veel surmatõmbusteski kuldset kilpkonna käte vahel, seda vastase eest kaitses ja tema käsi eemale tõrjudes, mis saagi järele olid sirutatud. Mina tõmbasin ta eemale.

Inkat näis see kõik äärmiselt huvitavat; vahid piirasid ta ettevaatlikult ümber, aga ta ei pannud neid tähelegi; kuna ta surnukeha teravalt vaates, muutus tema näoilme õudseks ja näis, nagu tahaks ta läbi surnu rinna tema südamesse vaadata ja teada saada, millest see küll peaks olema. Ma panin veel tähele, et tema väga kohkunud oli ja kui ta silmad oma väheste teenijate poole pööris, kes teda saatsid, ütles ta neile tasa, murtud häälega, ühtlasi liikumatult maas lamava keha peale näidates: „Vaadake, kuldne kilpkonn joob verd.“

Niipalju olin ma juba tema keelt õppinud, et nendest lapselikult ja hirmunult öeldud sõnadest aru saada.

16.

Viimaks jõudis päev kätte, kus Inka kindralilt enesele vabadust nõudis, sest ta võis öelda, et tema poolt lepingutingimised täide-

tud olid. Jah, ta nõudis vabadust, kuigi ta tundis, et talle seda ei anta ja temaga veel halvemasti võib sündida.

Hernando de Soto, kes ikka enam vangis usaldust oli võitnud ja talle mitmel kombel teeneid teinud, läks vahemehena kindrali juure. Pizarro kuulas tema jutu ära, ei annud aga mingit selget vastust. Mõne tunni pärast laskis ta oma varandushoidja Riquelme läbi, kes Don Almagroga meie juure tulnud, Inkale teatada, et hind vabastuse eest mitte täielikult maksetud ei ole, punasest joonest olnud veel mõni vaks puudu.

Selle üle imestas Atahualpa ja seletas, mis ka täiesti õige oli, et see tema süü ei ole, kui mõõt täis ei olnud; oleks veel kolm päeva oodatud, siis oleks kulla pingd punase jooneni ulatanud; pealegi ei olla sugugi raske puuduvat kulda juure muretseda.

Kindral kehtas õlgu ja ütles, et tema sellega nõus ei ole. Ta teadis mispärast; tuli ju ikka veel saadetisi linnadest, mis aga kindrali käsul kinni peeti. Ta laskis ühe kirja kirjutada ja laagris avalikult teada anda, et ta Inka käest enam vabastushinda ei nõua; aga ühtlasi seletas ta, et tema sõjaväe julgeolek nõuda Atahualpa vangis pidamist senikaua, kui Panamast toetusväed päralt on jõudnud.

Kui de Soto sellest lepingu möödamineku kavast kuulda sai ja rahvale teada antud manifesti lugenud oli, läks ta kindrali juure ja neil oli väga äge tüli selle asja pärast; kindral ütles, et tal teateid on Atahualpa salakavalate plaanide üle ja et sõjamehed, iseäranis Almagro omad, nõuda tema surma.

De Soto oli üllatatud. Ta tõendas, et need teated valed on ja nimetas Almagro mehi kõ-

rilõikajate ja teeröövlite salgaks. De Soto pealekäimistele nähtavasti heatahtlikult järele andes, otsustas kindral temaga Inka juure minna ja seal silm silma vastu avaldada, milles teda süüdistatakse. Inka näolt võida lugeda, kas see süüdistus tõe peal põhjeneb või mitte, arvas de Soto, sest midagi varjata või valesti näidata ei võida Inka kunagi.

Kindral läks de Sotoga üheskoos Atahualpa kambrisse, — see oli kella viie ajal pärast lõunat — ja kordas seal oma süüdistust. „Misugust äraandlikku plaani sa minu vastu sepsit- sed,“ ütles ta ähvardaval toonil, „kuna ma sind kui venda olen usaldanud?“

De Soto oli möödaminnes minu lähedale kutsumud ja ma seisin kindrali selja taga, otse Inka vastu.

„Sa naljatad,“ vastas Atahualpa, kes nähtavasti kunagi seda usaldust ei olnud aimanud ega tunnud. „Sa naljatad alatasa minuga. Kuidas võisin mina ja minu rahvas mõeldagi sinule kahju teha? Kuidas võivad kotkad, nii julged kui nad ka ei oleks, seda mõelda, välgu ja maa- värisemise vastu võitlusse astuda? Ära naljata minuga sel kombel, ma palun sind.“

Ta ütles seda täiesti rahulikult ja loomulikult, misjuures ta natuke naeratas, mida Pizarro aga tema salakavaluse tõestuseks pidas. Inka ütles seda meie keeles, mida ta kaua aega vangis olles de Sotolt, minult ja teistelt sõjameestelt paremini rääkima oli õppinud kui meie tema keelt mõistsime.

„Kas ma ei ole kaitsetu inimene sinu käes?“ jätkas ta tasase häälega; „kuidas võiksid mul kavatsused olla, milles sa mind süüdistad, kui mina nende teostamisel esimene ohver oleksin! Sa tunned minu rahvast halvasti, kui sa usud, et mäss ilma minu käsuta võiks tekkida, kuna ometi linnudki minu maal minu tahtmiseta lennata ei või.“

See omapärane traagiline hooplemine tema praeguses seisukorras sundis meid tahtmatalt naeratama, kuna tema truud teenrid põlvili langesid. See kinnitas veel üks kord arvamist, et vasallid teda sügavamini austasid kui ühtki valitsejat maa peal austatakse. Tema võim ulatas igaihe salajamasse tegevussegi, igaihe mõtetessegi. Kõik eluseadused näisid temale lõppenud olevat, kõik eluseadused ja asjade mõõdud rikutud olevat, sest et tema võõraste, kurjade olevuste salga vangiks oli langenud; tema, kelle tahtmiseta isegi linnud ei jule- nud lennata.

Kindral andis mõista, et tema saatuse üle nõu peetakse ja läks välja.

Oõsel sai Hernando de Soto käsu viiekümne ratsanikuga mägesse üht käiku ette võta. Ei olnud kahtlust, et teda lähemate päe-

vade jaoks Caxamalcast eemaldada taheti. Aga ta ei tohtinud käsule vastu panna. Nii ratsutas ta oma meeste eesotsas, halbade aim- dustega täidetud, Caxamalcast ära.

17.

Nüüd tahan ma lühidalt jutustada kuidas surmaotsus Inka kohta tehti.

Üheksandal tunnil, hommikul, kutsus kindral Don Almagro, Don Riquelme, Andrea della Torre ja Alonso de Molina Inka majasse nõupidamisele. See istus oma teenritest ja nais- teest suures kaares piiratud, kuna vahid ees- ruumis valvasid.

Kümnendal tunnil ilmus Alonso de Molina ja kutsus Inka kindrali ette. Needsamad me- hed, kes alles hiljuti selle üle nõu olid pidanud, kas üldse mingit süüdistust võimalik on tõsta, olid nüüd kohtumõistjatena kokku astunud; keegi Antun de Carrion, keegi ära jooksnud üliõpilane, pandi kaitsjat mängima.

Peasüüdistajaks oli Felipillo, kelle tunnis- tused protokollil kirjutati, ilma et vaevaks oleks võetud nende tõelisust järele uurida. Kindral laskis teda ristikuju juures vanduda ja ta van- dus.

Atahualpa seisis tribunaali ees, nagu pronk- sist kuju ja pidas alandavaks emast kaitsta, jalle näis kõik ükstapuha olevat, mis Felipillo luiskas ja mida kohtunikud sellest arvasid.

Nii tunnistati Atahualpa süüdlaseks ja tehti otsus, et ta veel samal õhtul Caxamalca suurel platsil elavalt ära põletatakse.

18.

Missuguse kahtlase kiirusega kindral kõike seda asja tahtis toimetada! Kõige pealt kartis tema Hernando de Soto tagasitulekut; mispä- rast, see on mulle alati natuke arusaamatuks jäänud. De Soto oli tugev ja õiglane iseloom; ka oli tema mõjuvast ja tähtsast perekonnast. Mis oli aga Pizarrol muud karta, kui ettevõtte nurjaminekut ja surma?

Minu tähtsuseta isikut tähele panna ei olnud muidugi mingit põhjust, kuigi minu seisukoht selles asjas temal teada pidi olema; sest ma ei olnud mitte silmakirjalik ega meelitaja; ka ei imetlenud ma kõiki kindrali tegusid. Kogu oma loomu poolest olin mina vaikseks pealtvaata- jaks; mina kogelen kõneledes ja ka mõeldes; seekord oli mul veel vähem kõneandi kui prae- gu ja mis ma nägin või tundsin, jooksis paljudest käikudest läbi, enne kui minu tead- vusse ja minu südamevalgusse jõudis.

Oli soovitatav, et paater Valverde ka omalt poolt Inka kohta tehtud otsuse selgesti heaks kiidaks. Sellepärast pandi temale otsus kirja- likult ette, et ta selle alla kirjutaks. Ma olin

parajasti juures, kui ta seda luges. Tema pilk jooksis rahutult üle lehe ja ta kirjutas oma nime selle alla, just kolme risti kõrvale, mis kindral teinud, ning ütles tumeda rahuga: „Ta peab surema.“

Sellest päevast on kolmkümmend aastat mööda läinud ja peaks arvama, et see pilt kahvatunud on. Aga see ei ole mitte nii. Ümberpöörduvalt, iga kuju ja iga juume seisab veel selgesti minu ees, iga sõna on veel sama teravalt mu mälestuses kui oleks see kõik eile sündinud. Mis tähendab kolmkümmend aastat? Kui ka kolmsada või kolm tuhat aastat mööda läheks ja oma tolmu selle peale jätaks, inimkond ei unusta seda, niisama kui mina mitte. Selles olen ma kindel oma üksilduses.

19.

Atahualpa läks toast välja, aga laskis varsti pärast seda kindralit paluda, et see hukkamise järgmise hommikuni edasi lükkaks, sest ta tah- ned teised rääkisid selle vastu, aga kindral oli nõus Inka palvet täitma. Ühtlasi võttis ta kõik abinõud tarvitusele, et perualaste pealetungi ära hoida, kes vahest veel viimasel silmapilgul katset võiksid teha oma kuningat päästa; viimasil päevil võis maanteedel ja orgudes väga elavat liikumist tähele panna. Sellepärast suurendati vahtide hulka ja laeti suurtükid. Meie hulgas olid veel mõned sõjamehed, kes surmaotsuse vastu protesteerisid ja mitte ainult vaikides, nagu mina; nad nimetasid ettetoodud tunnustusi kahtlasteks või väljamõelduteks ega tunnustanud kindrali õigust ühe kuninga üle tema oma riigis sel kombel kohut mõista. Aga oma seletustega ärritasid nad ainult suuremat hulka vihale ja uuesti algas vaen meie hulgas; jälle kostis platsil ja uulitsal meeste käratsemine ja sõjariistade kõlin.

Inka küsis minult, mis see kära tähendab. Ma ei julenud temale tõtt tunnustada. Ahelad jalus istus ta keset ruumi. Otsuse kuulutamise- sest saadik leiti tarvilikuks teda häbistaval kombel aheldada. Sõõris tema ümber istusid tema truud teenrid ja naised kui varjud. Ta oli nähtavasti rahutu ja tõstis aegajalt pead, nagu tahaks välja vaadata. Hilja õhtupoole tuli üks käskjalg tema juure ja sosistas midagi, viskas siis end silmili tema ette ja jäi liikumatalt la-

mema: üle tunni pärast tuli teine ja veel tunni pärast — kolmas. Neil pidi mingi ülesanne olema, mille täitmine Inkale väga tähtis oli, sest iga kord, kui ta temale sosistatud teada- annet kuulnud, läks tema näoilme selgemaks ja rahutus kadus temast nähtavasti.

Ta ootas oma esivanemate tulekut. See oli ka liikumise põhjus, mis meie juba mitu päeva perualaste keskel oleme märganud. Oma saatust ennustades ja oma elulõppu aimates, oli Atahualpa juba mitme päeva eest Cuzcosse päikesetemplesse saatnud, et tema surnud esi- vanemad tema juure tuleksid, sest et ta nende juure ei võinud minna surmasöömaajale, nagu see igal Inkal kombeks oli, kes surma tundis lähenevat.

Nende jaoks puhastati teesid, nende vastu- võtmise jaoks valmistas ennast rahvas teede ääres.

20.

Kuuendal tunnil avaldas Atahualpa soovi kindraliga rääkida.

Pizarro tuli oma venna Pedro ja kurja Don Almagro saatel.

Vähe aega vaatas Atahualpa nagu uneledes enese ette; siis tõusis ta järsku üles ja hüüdis: „Mis olen ma teinud ja mis on minu lapsed teinud, et mulle niisugune saatust osaks saab, ja pealegi sinu läbi? Oled sa unustanud, kuidas minu rahvas sulle headusega ja usaldusega vastu on tulnud? Ja mina, kas ma ei ole sulle küllalt sõbralikkust avaldanud?“

Kindral vaikis.

Ja nüüd sündis, et Atahualpa, see uhkem kõigest uhketest, käed risti pani ja enesele elu palus jätta. Koguni vaikse häälega, huuled vähe ettepoole surutud, pea ühele küljele las- kunud, silmad läiketa. Ma ei mäleta mitte enam tema sõnu, aga minu silme ees seisab kustumatalt tema kuju. Paljud tõendasid pä- rast, et Francesco Pizarro sellest nii liigutatud olnud, et nutnud. Mina ise nägin, tõendab te- ma vend Pedro ühes kirjas, kuidas kindral nut- tis. Mis minusse puutub, siis ei näinud ma mi- dagi.

Atahualpa sai aru, et võimata on kindralit te- ma otsuses painutada ja ta tundis häbi sellest, et ennast asjata alandanud; ta pani käed vahe- liti ja langes sügavaisse mõtteise.

(Järgneb.)

Lühike on elu, ja lühem veel noorus, lühe- mad kõigest aga on õnnesilmapilgud, mida saa- tus meile nautimiseks kingib. Hamerling.

Kellele kodu pole koduks, sellele jääb kit- saks ka kodumaa; eksitulukesena rändab ta laias maailmas. Jahm.

Heida pilk oma hinge! Seal on headuse al- lik, mis iial ei lakka vulisemast, kui sa ei lakka teda välja kaevamast. Marcus Aurelius.

Avalik arvamine on kõverpeegel, mis asju pea liig suurtena, pea liig väikstena näitab, ala- ti aga ikka moonutatult. J. Mohr.

REVOLUTSIOON.

EDUARD NUKK.

Mälestusi revolutsiooni algpäevilt, 27. veebr. 1917. a., Petrogradis.

Aeg nagu ikka veeres päevi poetes õhku.
 Uus saabus ootamatult kõigile epook.
 Kõik uueks sai. Mis vana, võeti lõhku,
 uus peale pandi ühiskonna hobusele look.
 Uus järel rakendati massil revolutsiooni regi,
 mis tsaar — suur välitseja, ise valmis tegi!

Kord endine — kong vana, purustati.
 Arhiivid tulle! Vangid lasti lahti.
 Kui enne kodanlase — töölise nüüd välimusega
 nii suurustati.
 Ei keegi vajand kodanluse endist prahti.
 Riik — kõdunenud puu, tsaar — süda pehastund,
 on kelles aeva kurjus kehastund.

Nii usuti, kui ukсед sisse löödi
 ja välja kanti kõik, mis võtmise on väärt.
 Nii kõneldi, kui prassiti ja söödi
 ja lagastusel otsa polnd ei äärt.
 Sai madrus peremeheks riigilaeava,
 kes vastu rääkis, saadeti see taeva.

Ka vang — üks kõik, kas mõrtsukas või röövel,
 siis oli käskija. Vang märter suur!
 Vang oli pöördpäevil aja hiiglahöövel,
 ent kodanlased — laastud. Ilm — vaid hõõli-
 kuur!

Saiid maaga tasa vihat kohtuseinad;
 las aktid hävineda — vihameeste heinad.

Ja rahvas — see vaid joobumuse ihas,
 üks kõik, kes tuli, ikka kätel kandis.
 Linn nagu taru pereheitel kihas.
 Mass määratsev instinktidele voli andis.
 Nüüd alles paistis inime ta õiges pales,
 sai avalikuks see, mis varjat kooses vales.

Püss õlal, poisikene ringi rändas.
 Popp tuli . . . kuskil paistsid kõrged aiad.
 Laps — plikakene, tänavnurgal sõduriga jändas,
 löid tuules lahti kleidikorrad laiad.
 Ei tea, kust äkki ilmus — oti vastus,
 üks sõdur preestril teele ette astus:

— Pea, kuradite teener — mammona suur koi!
 Hei, seisa! Kuhu tükid, täägi makku,
 kui julged teha sammu! Hei, postoi! —
 Sai ligi, haaras habemest: kui takku
 peo karvu täis. — Sul juuksed vaja pügada, loom
 võik,
 siis sinustki saaks inime kui meie kõik! —

Neil sõnul võttis noa, löi mütsi peast.
 Tuul mängles pikke, halle juuksiga.
 Puss lõikas vanakeselt karvu — tapet sealt.
 Vett külma keegi pähe kallas kruusiga.
 Naer, teotus, kahjurõõmsad märked, pilked
 said osaks piinatulle — inimsuse põgenevad
 vilked.

Sai lõigand juuksed: — Tantsi! — äkki hüüdis
 üks salgast. Sõdur ähvardades tõstis pika täägi.
 Kuid teotatu veel miskit öelda püüdis.
 — Oo, neetud koer, sa ära vastu räägi,
 ehk muidu sinust — igavesest sunnikust,
 teen lihtsalt mingi hakit lihahunniku! —

— Las tantsi, tantsigu meil vana raip! —
 Hoop langes . . . Vanakene hardalt käsi tõstes
 ees salga põlvitas. Peakohal pilvi vaip
 kui ikka püsis liikumises veebruarirõskes.
 Linn elas õudseid päevi, õudseid öid,
 teind jaburaks on kõiki vabadus — suur nõid!

Et parem tantsi, kergitand popp hõlmad üles,
 kui karglemine pealesunnitu — tants algas.
 Läks mööda naine, lapsukene süles,
 ta irvituses endas ema salgas.
 Kuis naeris südamest ta — hüppas popp
 kui turunaine, riideid kergitades, ropp.

Löid hõlmad laiad vastu saapasääri.
 Tööst harjumatus nõrgus higi põskilt alla.
 Et vabam, sõdur käskind käised kääri
 ja kiskund ise hõlmad eest tal valla.
 Kõht paistis paljas, aluspesu, nahk, mis punas.
 Hing vaevalt, vaevalt püsis õnnetumas.

Polnd näha lõppu. Vaatajate salk vaid sundis.
 Popp kargles jumalvallatult ning rahva naeris
 parv.

Mis vaene kannataja küll siis tundis,
 ei keegi küsind. Lõbuhimuliste kasvis arv.
 — Lõpp teha, — hüüe! Ropsas tääk . . . Lumi
 värvus verest . . .

Salk inimesi — loomi kiskjaid, hullund verest,
 nüüd kuhugille tormas, mõirgav, kisklev;
 jäi lumele laip pühamehe agooniates visklev.

MÕNDASUGUST.

Uued kiired üles leitud.

Kui kahe elektrijuhe vahel säde lendab ja voolu tugevus juhes muutub, siis on need juhed elektromagneetiliste lainete allikateks, mis sama kiiresti laiali lagunevad kui valguskiiredki.

Kui mõnda keha soendada, siis muutub ta samuti elektromagneetiliste lainete allikaks, mis välja saadab soojus- ja valguskiiri. Kui näiteks metalli kuumutame kuni see hõõguma hakkab, saame valgus-, kui kuumutame vähem, saame ainult soojuskiiri.

Mõne aine kõige väiksemad osakesed, nimelt elektroonid, mis on laetud negatiivse elektriga, muutuivad ka elektromagneetiliste lainete allikaks, kui nad klaastorus, millest õhk välja pumbatud, metallplaadile langevad. Need elektromagneetilised lained ongi Röntgeni kiired, mille abil meie ka läbipaistmatutest asjadest läbi näha võime.

Kõigil neil elektromagneetilistel lainetel on oma eripikkus; raadiotelegraafi lained mõõdetakse kilomeetritega, kuna Röntgeni kiirte pikkust arvatakse miljoni-liste murdarvudega millimeetrist. Kõik need kiired sünnitavad n. n. „elektromagneetilise spektrumi“.

Kuni käesoleva aasta alguseni oli selles spektrumis pikemate lainete juurest lühemate juure minnes teatud tüüpi vahe, kus nähtavasti pidid asuma kiired, mis seni üles leidmata olid. Juba prof. Hertzi ajast, kes esimesena elektromagneetilised lained üles leidis, on kõik füüsikerid püüdnud selle vahe peal olevaid kiiri üles leida, kuid asjatult. Alles hiljuti läks Nikolsil ja Tieril korda uusi kiiri üles leida, mis seni elektromagneetiliste lainete spektrumis puudusid. Nüüd on teada kõik elektromagneetilised kiired, alates kõige pikematest raadiokiirtest ja lõpetades kõige lühemate Röntgeni kiirtega. —ste.

Napoleoni tšekiga raha.

Kui kuulus Prantsuse keiser Napoleon I 1804. a. troonile astus, laskis ta suure hulga hõberaha lüüa ja liikvele lasta. Rahad läksid rahva hulgas ruttu laiali, ainult viiefrangilised ei meeldinud oma suuruse poolest rahvale, neid ei tahtnud keegi võtta ja nad jäid riigikassasse seisma. Neid taheti juba ümber lüüa, kuid seal tuli Napoleonile hea mõte: ta kirjutas oma käega tšeki viie miljoni frangi peale ja laskis selle ühte õnnsasse viiefrangilisse peita. Kes tšeki ette näitab, sellele maksab Prantsuse riigikassa viis miljoni franki välja. Kui see rahvale teatavaks sai, algas pöörane jaht viiefrangiliste rahade järele, neid osteti kalli hinna eest, nendega spekuleriti jne. Seni põlatud rahad said nüüd ihaldatud asjadeks ja riigikassal polnud vajadust nende ümbertegemiseks.

Kuid seni pole keegi tšekiga raha järele tulnud, kuigi seda kaua on otsitud. Arvatakse, et see raha praegu kuskil kindlas kohas seisab, kust seda harilik surelik kätte ei saa. See oli ka ainuke kord, kus suur sõjamees ja poole maailma võitja kogu rahvast narris. —ste.

Päikesekiirte mõju inimese keha peale.

Alates kevadest, saab kogu elav loodus suure hulga päikesepaistet ja mis veel tähtsam — silmale nägematuid ultra-violetti kiiri, mis päike välja saadab. Botaanika on juba ammugi kindlaks teinud, kui suur tähtsus on päikesekiirtel taimeriigi kasvus. Viimasel ajal on kindlaks tehtud ultra-violetti kiirte samasugune mõju ka inimese verele ja kehakudedele. Ameeriklased on loonud juba terve teaduse „vere bio-keemiast“ ja on katsete kaudu kindlaks teinud, et inimese vere koosseis aastaaegade järele muutub.

Märtsikuus, pärast pikki poolpimedaid talvapäevi,

alaneb vere vosvorisisaldavus miinimumini, kuna aga kevade ja suve jooksul ultra-violetti kiirte mõjul vosvori hulk veres suureneb, tõustes suve lõpuks maksimaalse määran. Teatavasti on aga vosvoril meie kehaehituses määratusuur tähtsus. Vosvori ja raua hulga suurenemine annabki inimesele tunde, et kevade ja suve organismile uus jõud tuleb.

Süsteemaatilised uurimused New-York'i laste varju-paikades on näidanud, et vähese valguse saamine lastes erilisi haigusnähtusi esile kutsub. Vosvori puudumine kutsub esile tuntud haiguse — rahiidi, kuna vosvor kondikava kasvamisel hädatarvilik aine on. See pärast sunnitakse lapsi võimalikult kaua päikese käes olema, kuna aga talvel nende jaoks tehakse kunstlikku valgust, mille kiirtel samad omadused kui päikesekiirtelgi. —ste.

Inglise timukas puhkusele läinud.

Inglise ametlik timukas John Ellis on oma senisest elukutsest loobunud. Vaatamata oma elukutse peale on Ellis iseloomult heasüdamlik ja lahke. Tema kaua-aegse teenistuse jooksul ametliku poojana on ta teise ilma saanud üle poolesaja kurjategija. Tema on pööratud mitmed kuulsad kurjategijad, nende hulgas ka tuntud naiskihvitaja Edith Thomsoni.

John Ellis oli enne juukselõikajaks. Nüüd pööras ta tagasi oma endise elukutse juure, ostes endale ühes külas majakese.

Timuka ainealine seisukord on Inglismaal väga hea, sest peale võrdlemisi kõrge palga saab ta iga hukkamõistetud surmamise eest 2 naelsterlingit 10 shillingit tasu. Ellis sai peale selle veel eritasa „eeskujuliku ülalpidamise“ eest. Asi seisab nimelt selles, et timukalt eriti taktilist ülesastumist nõutakse. Näiteks peab ta oma sõitudel võõrastemajadest eemale hoiduma, sest tema ilmumine kutsuks uudishimulised ligi. Samuti ei tohi ta ka müüa poomisnõore, mille eest tavalikult kõrget hinda maksetakse, kuna poomisnõõri kõige paremaks abinõuks peetakse õnne saavutamisel. John Ellis täitis kõiki neid tingimisi hoolega ja temale makseti selle eest erilist autasu. —ste.

Kui kaua kestab unenägu?

On tõestatud, et isegi sisurikkaim unenägu oma kestuselt ainult mõnedele lühikestele minutitele tõsielus võrdub. Ka siis, kui unenäos on tegemist tundide, päevade ja koguni aastatega, on selleks tõepoolest ainult mõned minutid kulunud.

Inglise kuninganna Viktooria ihuarstil oli kord sarnane juhtumine, kusjuures unenäo kestust täpselt võidi kindlaks määrata. Arst kirjeldab oma unejuhtumist järgmiselt:

„Kui ma kord hilja õhtul koju tulin, pidin, ehk küll juba väga väsinud olin, kirjutama aruande hommikulehtedele. Üks mu sõpradest, kes parajasti minu pool külas viibis, oli valmis aruannet kirjutama, kui ma talle seda tahaksin dikteerida, millise ettepaneku muidugi tänuga vastu võtsin. Asusime kohe tööle. Ma olin aga nii väsinud, et vaevalt esimese lause dikteerinud, kohe magama uinusin. Nägin une väga keerulise sündmustikuga. Kuid kui too lõppes, virgusin kohe. Olin kindel, et mu uni vähemalt paar tundi oli kestnud, ja ümber vaadates ei saanud ma alguses arugi, kus viibin ja miks ma pole voodis. Kui ma siis oma sõbra kirjutuslaua juures istumas silmasin, hakkas mulle aegamööda selguma, kuidas see kõik võis sobida — loomulik, et olin dikteerides uinunud. Palusin oma sõbralt vabandust, et olin nii hoolimatu olnud ja teda hilja õhtul nii kauaks valvama pannud. Mu sõber aga küsis imestunult:

„Millest sa õige kõneled? Kas oled haige? Ma tõesti ei mõista sind.“

„Mul on kahju, et sa minu pärast siin paar tundi pidid istuma, kuna ma ise magama olin jäänud.“ seletasin mina.

Ja nüüd tuli minu kätte kord imestada, kui mu sõber tõendas, ta ei olevat märganudki, et ma magasin. Ta polnud lauset, mille talle dikteerisin, veel lõpetadagi suutnud, kui ma juba jälle kõnelema hakkasin. Nüüd oli mulle selge, et mul äärmiselt kirju sündmustikuga une nägemiseks kõige enam kaks minutit oli kulunud.“

Midagi sellesarnast elas läbi ka keegi Inglise kirjanik. Oma tuttavale midagi ette lugedes uinus ta magama ja nägi unenäo, mille pärastiseks üleskirjutamiseks kakskümmend minutit kulus. Unenägu ise oli aga tööpoolest ainult vähe kestnud, et kirjanikule poolelijäänud lause algus ärgates veel meele tuli ja ta selle kohe lõpuni luges. Kuigi ta ainult paar sekundit oli maganud, oli ta unenäos siiski rida sündmusi suutnud esineda.

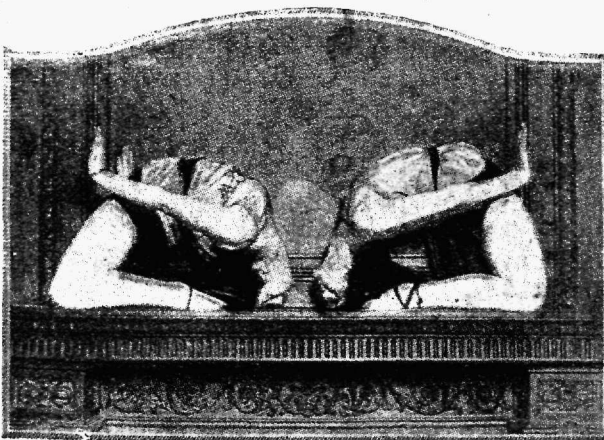
Kui Ameerika kirjanik Willes oli teinud reisi Euroopa ja tagasi, nägi ta kord unes sama reisi kõigi samade sündmustega, kusjuures ainult reisi lõpp vähe teisiti, nimelt sarnaseks kujunes, et ta äkki suurt hirmu tundis merre kukkumise eest. Sellest ebamõnusast tundeist vallatuna virgus ta ja pilku kellale heites leidis, et ta unenäoreis ainult minuti oli kestnud.

Keegi kooliõpetaja heitis kord oma lõunauinakule. Enne uinumist langes ta pilk juhtumisi kellale. Magades ilmus talle piinarikas unenägu. Teda süüdistati mõrtsukatöös ja viidi kohtu ette. Kui ta selle järele kogu aasta oli vangis istunud, viidi võlla. Siis tundis ta, kuidas timuk talle nõõri kaela sidus. Hirmust meeletuna hüppas ta üles ja ärkas. Jällegi langes ta pilk seinakellale, ja seal selgus, et ta oli maganud vaevalt minuti.

Elanikkude arv linnades.

Kogu maakeral on praegu ainult 409 suurlinna, mille elanikkude arv ulatub üle 100.000. Kokku elab nendes linnades 137.000.000 inimest, mis moodustab 13 prot-

Miljardäride lõbustused.

Ameerika kui ka teiste maade rikkad usuvad ja püüavad ka demonstreerida, et raha eest kõike võib saada, et raha eest inimest iga teo jaoks saab osta. Nii tulnud ühel Ameerika miljardäril „tuju“ ja ta lasknud oma balli puhuks kamina peale kaks elavat kuju asetada, et selle läbi oma külalisi üllatada ja hämmastada.

Hugo Stinnes †.

Saksa „majanduskuningas“ Hugo Stinnes on surnud. Tema kätte olid koondunud hiiglavarandused Saksamaal ja paljus teistes riikides. Peale kaevanduste, igasuguste tehaste, vabrikute ja äride omas ta ka suure osa Saksa „avalikust arvamisest“ ajalehtede näol.

senti kogu maakera elanikkude arvust, mis 1921. a. algul tehtud kokkuvõtte järele oli 1.819.000.000 inimest. Need andmed pole küll täpsed, sest mitme maa kohta lähevad andmed lahku. Nii arvatakse näiteks Hiina rahvaarv olevat 320 ja 445 miljoni inimest, kuid kumb arv õige on, selle kindlakstegemine on praegu võimatu.

Ühenduses kultuurilise ja majandusliku arenemisega suureneb ka elanikkude arv linnades. Näiteks elab Aafrika 132 miljonist elanikust ainult 3 miljoni linnades. Ameerika 211 miljonist suurtes linnades juba 37 miljoni ja Euroopa 451 miljonist 65 miljoni. Kõige suurem rahvaarvu kasv linnades on olnud 19. aastajal, eriti tema teisel poolel.

Maa-alused raudteed Ameerikas.

Ameerikas ei ole 200 meetri kõrgused pilvelõhkujad enam uudiseks; nüüd tulevad sealt imedemaalt teated, et tahetakse raudtee 120 meetri sügavusse maa alla ehitada. Päevakorral on nimelt maa-aluste tänavate- ja elektriraudtee ehitamine New-York'is Hudsoni jõe alt teisel pool jõe asuvasse New-Jersey linna. Hudsoni jõe all on praegu juba kaks tunnelit määratusuurte terastorude näol, mis New-York'i lähedal asuva Hobokeni linnaga ühendavad. Neid tunnelid mööda liiguvad ainult elektriraudteed, jakakäijatele ja sõiduriistadele pole sealt läbikäik võimaldatud.

Inseneer Boltoni poolt on välja töötatud maa-aluste elektriraudteede võrk 120 meetri sügavuses maa all New-York'i ja New-Jersey vahel. Raudteede mõlematel lõpupunktidel on tõstevärgid, mis reisijaid üles maapinnale tõstavad. Tõstevärgide kaudu võib minuti jooksul 500 inimest 120 meetri sügavusest maapinnale tuua.

Elektriraudtee-rongide sõidukiirus on ette nähtud 120 kilomeetrit tunnis.

Selle kavatsuse praktiliseks teostamiseks pole mingisuguseid tehnilisi takistusi. Kava valmistaja on oma töö aluseks võtnud andmed ja kogemused seniste linna maanteed raudteede tegevusest.

Peale selle on ehitamisel ülalnimetatud kahe linna vahel Hudsoni jõe all teine tee autode ja teiste sõiduabivahendite jaoks. Siin pörkasid inseneerid kokku keerulise küsimusega — ventilatsiooni vajadusega pikas tunnelis. Autod ja teised jõumasinaid sünnitavad liikudes suurel määral tervisele kahjulikke gaase, mis ventilatsiooni läbi kõrvaldada tulevad. Küsimuse igakülgseks läbiuurimiseks asutati Illinoisi osariigis ühe ülikooli juure katsejaam, kus selgitati, kui palju sünnitavad sõidumootorid kahjulikke gaase ja kui suuri kulusid nõuab õhuvahetamine tunnelis. Selleks ehitati katsejaamas väike tunnel, mis varustatud oli kaanalitega rikutud õhu kõrvaldamiseks ja värske õhu sissepumpamiseks. Katseid tehti kaks aastat ja see läks maksma üle sajatuhande dollari.

Pikema-ajaliste uurimiste järele leiti meetod, kuidas värsket õhku pikas tunnelis ühetasaselt jaotada ja kihvite gaaside kogumist ära hoida, mis sõitjad võiks lämmatada. Nüüd asutakse tunneli kaevamisele ja teede ehitamisele.

—ste.

Esimesed diluviaalaja leiud Bessaraabias.

Uuemate teadete järele on Bessaraabias hiljuti esimesi kindlaid jälgi leitud diluviaalaja inimesest. Saviist on ka mammuti luukeresid välja kaevatud, ja sama looma põlenud konte on leitud selgesti tunda olevate tuleasemete juurest. Käsitöö tarbeasjadena leiti suur hulk hästi väljatöötatud terariistu, voolraudu, kiilutükke j. m. Leiud jagunevad kahte erikihti, mis oma arenemisastmelt teineteisest tuntuvalt lahku lähevad.

EESTI OMAVALITSUSTE KINNITUSSELTS

„OMA“

(End. Tartumaa Kinnituse Selts)
asut. 1920. a.

Põhikapitaal Mk. 6.000.000. — Tagavarapakitaal üle Mk. 8.000.000. —

Juhatus — Tartus, Lihaturg nr. 7.

Peaagentuur Tallinnas, Vabadusplats nr. 1.

Agendid: igas linnas, alevis ja vallas.

Kodanikud! Eestlased! — Teadke, et Eesti rahvuslise iseseisvuse ja hea käigu aluspõhjaks on ja jääb mitte üksikute isikute, vaid terve rahva majandusline tegevus. —

Viimase saavutab rahvas ainult vahetpidamata uute varanduste vanadele väärtustele juureloomisega ja nende alalhoidmisega. Varanduste alalhoidmist võimaldab nende kinnitamine hukkamise ja hävinemise vastu.

Varanduste kinnitamine peaks sündima ainult rahvuslistes kinnitusseltsides, kes kokkukogutud summad Eesti rahva huvides paigutaksid ja ettevõttest saadud tulu terve rahva kasuks tarvitaksid, aga mitte seltsides, kes muude rahvuste „orientatsiooni“ sihis töötavad.

Tähtsamaks Eesti rahvusliseks kinnitusettevõtteks on Eestis

EESTI OMAVALITSUSTE KINNITUSSELTS

„OMA“,

kus omanikkudeks on Eesti omavalitsused, s. o. rahvas ise, ja mille tegevusest saadud tulu omavalitsuste kaudu terve rahvale läheb.

Sellepärast, kodanikud-eestlased, täitke oma kohust oma rahva vastu ja kinnitage oma varandusi ainult rahva-seltsis, s. o.

„OMA's“.

Kinnitusselts „OMA“ toimetab:

- 1) tulekinnitusi,
- 2) elukinnitusi,
- 3) rahekinnitusi, jne.

Kinnitusvõtjatele kõige täielikuma kindlustuse pakkumise otstarbel on kinnitusselts „OMA“ 7 välisriigis 9 soliidsema edasikinnituse seltsiga soodsad edasikinnituse lepingud sõlminud, mille tõttu tema igasuguses väärtuses varandusi kinnitusele võtta võib.

N A L I.

— Teie ämm olevat ühes väikese koeraga auto alla jäänud....

— Ega see ometi minu koer olnud?!..

*

Õpetaja seletab usuõpetuse tunnis heade ja kurjade saatuse ning ükskord saadaoleva palga üle. Mudilaste arusaamist selle kohta revideerides küsib ta:

— Kuhu satuvad uskmatud ja kurjad inimesed?

— Põrgu! — kõlab kooris vastus.

— Aga kui näiteks laps sõnakuulelik ja hea on, mis sünnib temaga?

— Läheb pühapäeval tsirkusse, — käib kiire vastus.

*

„Isand Meier laseb paluda, et teie oma koera kihvitaksite, tolle haukumine segavat tema öörahu.“

„Õelge isand Meierile, et ma teda palun oma tütre maha lasta, sest tolle laulmine segab minu lõunaund.“

*

Värdi annab mõistatusi arvamiseks. „Mis see on: hommikul sõõn teda, lõuna ajal lõikan temaga ja õhtul istun ta peal?“

Ümberringi on kõik sügavas mõttes. Keegi ei tea mõistatust aryata.

„Üsna lihtne,“ ütleb lõpuks Värdi, „leib, nuga ja tool.“

*

Talumees tuleb päevapiltniku juure ja küsib, kui palju maksab perekonnapildi valmistamine. Selle järele kui päevapildnik järele oli pärinud, kui suur peab pilt olema, lausub ta: „Tosin sada marka!“

Talumees: „Hm, ja, siis pean ma veel natuke ootama: perekond on kõigest üheteistkümneliikmeline.“

Eksamil. Hajameelne professor (üliõpilasele eksamil): — Kas teate, millal valitses Roomas keisriaeg!

Üliõpilane: — Tean küll.

Professor: — Hea, istuge.

*

„Kuidas teie teie uus kantseleiülem meeldib?“

Kantseleiipreili: „Mitte mõrmugi! Ta valmistab meile palju uneta töötunde.“

*

Viletsaltvalgustatud alevikutänaval pääseb vanaeideke hädavaevalt talle selga tormava jalgratta alt. Ärritatult hüüab ta jalgrattamehele rusikaid näidates: „— teie, teie! — Isegi tuld ei ole teil ees!“ — „Teil taga ka mitte!“ kõlab vastus.

*

„Eeva mees on ju kole rumal!“

— Ah, olgu; mul poleks ka midagi selle vastu, kui mul rumal mees oleks, kui ta ainult rumal välja ei näeks.

*

Lapsesuu. „Emake, nii palju võõraid palusid sa oma pulmapäevaks, aga miad ei võinud kutsuda!“ kurdab väike Liisi ema pulmapidu-ülesvõtet vaadeldes.

*

Ettenägev. A a d e l i m e e s: „Ja, Hans, ma võtan te küll teenistusse, aga peate teadma, et mul oma iselaadi harjumused on.“

Hans: „Pole viga, herra, mina olen ikka valmis iga lollitempu kaasa tegema.“

*

„Ütle ometi, kas suur mõtteteadlane Kant ka armastusest on kirjutanud?“

„Ei, vaid ainult puhtast mõistusest.“

Rahu-aate teostamine.

Sõjavägede vähendamise kongressil.

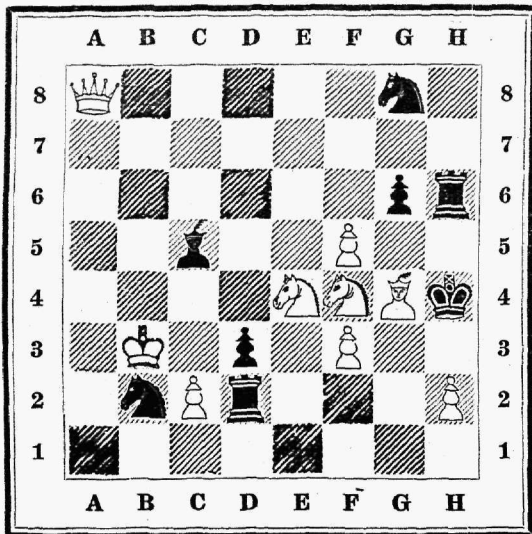
„Pärast seda, kui teie minu ettepanekud sõjavägede vähendamise asjas heaks olete kiitnud, palun teid lahkesti uue ülihiiglalaeva vettelaskmist oma juuresolekuga austama tulla.“

M A L E.

Ü l e s a n n e n r. 16.

F. Sackmann.

Mustad.

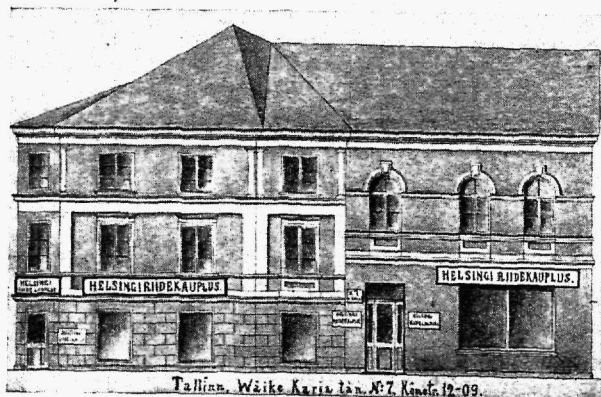

Valged.

Valged algavad ja annavad 3 sammuga mati. Saksa maleliidu poolt auhinnaga kroonitud ülesanne.

Meie kunstikaasande puhul.

Kõik meie tunneme mustlasi, seda võõrast rändrahvast, ahasveerlikult vana ja ahasveerlikult püsi ja paika põlgavaid. Rahvasuu on neid ümbritsenud natuke õudse romantikaga; ei sallita neid ja ollakse ometi ligitõmmatud tollest arusaamatust ja salapärasest, mis mustlasi, nende elu, nende viise ja kombeid, nende ehtimis- ja vargushimu, nende käe- ning kaarditarkust isesugusena laseb paista. Kõike seda teame ja tunneme, kuid ometi on mustlane meile võõras, sest kes meist on kuigi kaua või põhjalikult mustlasele ta mustisse silmi, ta põgusasse, põlevasse pilku vaadanud? Ja see võrgutav võõrasus, see varjatud saladus, mida mustlasis aimame, kas ta pole nii mõnegi luuletaja kaasa meelitanud rändama lootuses, et avaldub saladus; kas ta pole paljudki helikunstnikke võlunud ühes mustlasiga nende taltsutamuid viise veeretama; kõiki tantsjaid kihutanud nende tormikaid tantse tantsma; kas ta pole mõnegi maalikunstnikugi kütkestanud oma pilku nende omasse kastma?

Nende hulka kuulub ka tänase kaasande algupärandi autor, vanameister Ants Laipman. Laipmanist oli juba juttu „Aos“ nr. 11 seal toodud portree „Taati Jürist“ puhul. Täna leht kinnitab liigne kord, et Laipman on meie mitmekülgsem portretist: Eesti taadi tuseduse kõrval see mustlaseprika põgusus. Pool-unistavalt kutsudes, pool-pelglikult tõrjudes vaatavad need suured silmad me otsa, mingi ärevus, võib olla ka meelteking, paitab sõõrmeid, kuid trotslikult sulgub suu; see on teineteisele vastukäivate omaduste ja tunnete pilt, mida pakub kunstnik, põgus ja tabamatu ilme laotub üle selle palge, mis siiski mingisuguse naiseliku koketeriaga ette kumardudes vaatleja poole üle öla tagasi pöördub. Kuid, tänu kunstnikule, me näeme siin toda mõistatuslikku, mida muidu mustlases ainult aimame, näeme teda formuleerituna, kui vastukäivate omaduste ja tunnete segu, milles imelikul kombel paartuvad andumus ja trotslikkus, ärevus ja usaldus, põlglikkus ja pelglikkus. pealegi individuaalses, isikupärases kokkuseades ja tasakaalus.

Ülearusena tundub siin sarnasus-küsimus, — sest sarnane peab iga portree olema, kui tahab kanda portree nimetust, — kunstnik tutvustab meid siin uue tervikliku inimesega, ning see ongi vahest kõige veenvam sarnasuse tunnus. Sest üht inimest tunda, see ei tähenda mitte ainult tutvust ta näojoontega, vaid ka tema mõttening tundeilmaga. Millal aga on meil mahti ja tahtmiski suhete sõlmimiseks oma kaasanimestega nende tervikus? Vahest ainult, kui kõigest südamest andudes armastame ning kunagi küllalt ei saa oma armastatut vaatamast. Kunstnik aga on suur alati-armastaja, kui mitte südamega, siis kindlasti alati silmiga, sest kelle kogu elu muidu veel on nii täis vaatamist, väsimatut ja üha janunevat vaatamist, kui kunstniku oma? Tema üksi on tõesti nägija, kes näeb tervikut, kus vähik näeb ainult osa, kelle pilk tungib sisse, kuna meie oma peatub pinnal. Nii's on meil igatüüel vaid osaline suhe oma kaasanimestega, s. t. igatüü meist tunneb teatud kaasanimest teisiti, ja järelkult otsib igatüü meist tema portreest teistsugust „sarnasust“. Ses mõttes kirjutab Goethe kord kusagil: „Isikute portreega, keda tuntakse, ei olda kunagi rahul. Seepärast olen portreemaalijaid ikka kahetsenud. Nii harva nõutakse inimestelt võimatut, ning just neilt nõutakse seda: nad peavad iga vaatleja jaoks t e m a suhte kujutatatu vastu, t e m a poolehoidu ja t e m a vastuolemise oma pilti üles võtma, vaid ei pea üksi kujutama, kuidas n e m a d üht inimest mõistavad, vaid kuidas igatüü teda mõista võiks.“

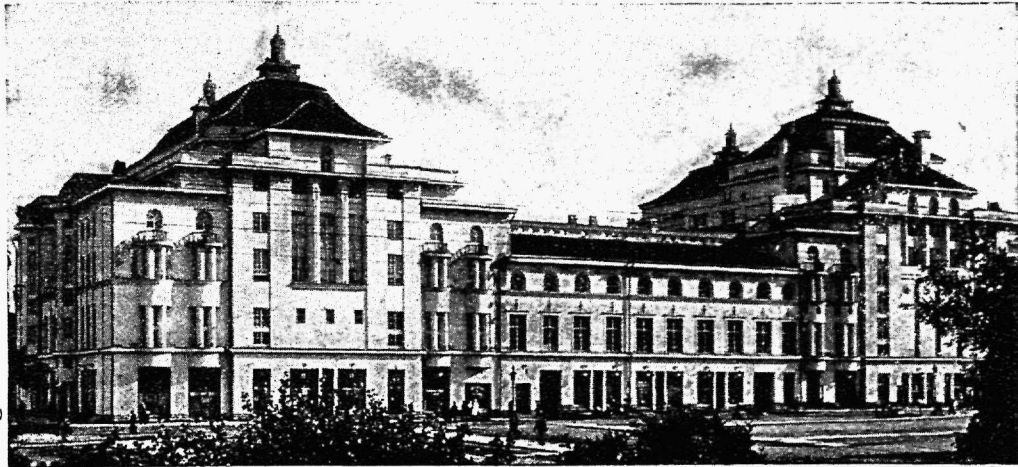
Nii on siis parem omi hindamisvõimeid portree väärtuse kohta harjutada just meile tundmatute isikute portreede vaatlemisel, sest nagu juba märkisime, on siin ainsaks kriteeriumiks, kas kunstnik meid tutvustab uue inimesega või ei.

HaKo.

Vastutav toimetaja Ed. Hubel.

Väljaandja: Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus.

U U K.
Narva mnt. 4.
Odavam prillideäri ja tööstus TALLINNAS.

Kõik ostavad oma kaubad Estonia
teatrimaja järgmistest kauplustest:

J. Mespak nr. 4

Soome riidekauplus tel. 24-91

**Joh. Luisk & nr. 6
Ed. Buschmann**

Manufaktuur en gros ja en detail

J. Soonsein & Co. nr. 8

Kivinõud tel. 24-39

**Riidekauplus nr. 9
„ODAV“**

tel. 21-29

**Suur riidekauba
ladu nr. 10**

Estonia all tel. 9-27

K.-Ü. „OSA“ nr. 11

Riidekaubaladu tel. 3-30

**Saapakauplus
nr. 12.**

„Estonia“ teatrimaja

Soome riidekauplus

G. Pisarev nr. 13

tel. 9-87

**N. Goldmann ja
J. Kahn, nr. 15.**

Pudukaubaladu. Kõnetr. 26—91.

K. Kaubi nr. 16

Kõiksugu jalanõud

Naisterahva-
riiete töökoda

Oskar E. Anni

Narva m. 10, k. 2.
Kõnetraat 13-75.

Võtan vastu tellimisi:
mantlid,
kostüümid,
kasukad jne.

Kõige austusega

O. Anni.

TÖÖKODA
„AUTOGEN“

Joh. Tatsi
Kõnetraat 16-77
Laboratooriumi t. 15
(Suurtüki t. sisse)

Ainuke töökoda kauaaegse praktikaga
töötab kõikide metallide keetmist
(shweissimist) autogeenilisel teel.

Hind võrdlemisi odav. — Töö headuse eest
vastutus.

Max Johanson, meesterahva rätsepp.
Tallinn, Lühikejalg 6.

Olen saanud Inglismaalt häid riideid kevade- ja
suve-hooajaks kõige parematest Inglise firmadest.
Austusega **M. Johanson.**

SUURES VALIKUS

soovitame igasuguseid kõige uue-
mais fassonges **naiste-, meeste-**
ja **laste-**

JALANÕUSID.

Töö hea ja hinnad mõõdukad.

SAAPAK. MÜÜRIVAHE TÄN. 9.
JA VANA KALAMAJA T. 26.

Köösel ja Kötsi.

Rätsepaäri

Tallinn,

Lai tän. nr. 43; kõnert. 16-29.

Kõiksugu meester. riideid ja naister. üllrii-
deid kõige uuema moe järgi valmista-
takse kiirelt ja korralikult. Isiklik
juurelõikus. Paremad kodu-
ja väljamaa vabrikute
riided.

Hinnad kõigile rahuloldavad.

Paul Michelson,

Väike Karja t. nr. 6, Tallinnas.

Soovitab igasugu

kúbaraid ja mütse

meestele, lastele ja koolilastele.
Kaup on värske ja hea. Hinnad
odavad. Kasukaid võetakse su-
veks hoiule, et koide eest kaitsta.

Suur ladu

Õmblusmasinaid „Mundlos-Original-Victoria“ ja „Veritas“ kodu ja tööstuse tarvis.
 Kudumismasinaid Claes & Flentje, Mühlhausen, moodsate jakkide, kleitide,
 kamasside kudumiseks jne. Parem teenistusallikas naisterahvastele.
 Jalgrattad „Vanderer“ ja „Brennabor“, kõige uuemad mudelid.
 Kirjutusmasinad „Kappel“, uuem mudel.
 Paljundamise aparaat „Opalograph“, kõige uuem uuemaist.
 Pilutamismasinad ja kurbli-tikandusmasinad.

Kõik tarbeasjad ülalnimetatud masinatele, nagu nõelad, poolid (laevukesed), õli, tikkimisrõngad, riimad, õlikannud jne.

LIER & ROSSBAUM

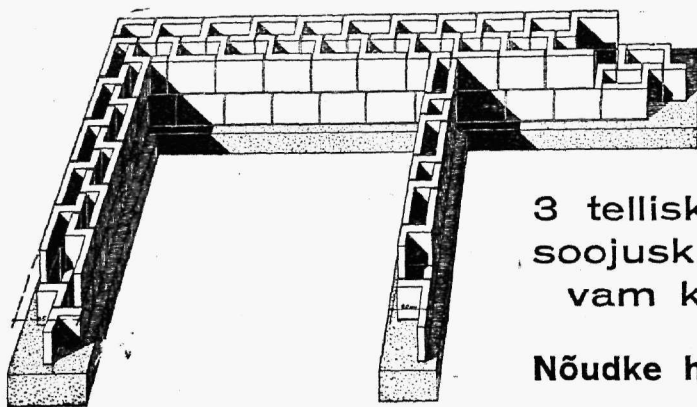
TALLINN, Rataskaevu tänav nr. 5.

TALLINNA PUUVILLA RIIDEKAUPLUS.
TALLINN, VÄIKE KARJA 12.

KODUMAA TEKSTILKAUPADE ERIÄRI. VABRIKU HINNAD.

Z-KIVI-EHITUSVIIS

Betoon-ehitus-
viis külmadel
maadel.

3 telliskivi paksune seinä
soojuskaitse. Märksa oda-
vam kui telliskiviehitus.

Nõudke hinnakirju ja prospekte!

H. LYRA — BETOONEHITUSED

TALLINN, Viru tän. 9, kõnetr. 12-01 ja 21-13

TARTU, Peeterburi tän. 16, kõnetr. 3-79.

Gummi- & metalltemplite tööstus

„PERFEKT”

Tel. 20-16.

Tallinnas

Tel. 20-16.

Valmistab igasuguseid sellesse alasse puutuvaid töösid, niisama ka: igasugune metalli pressimine, treimine, jalgratta remont ja emailleerimine, valatud ja graveeritud ristiplaadid, ukse silad, korterinumbrid j. n. e. :-

Kirjalikud tellimised täidetakse korralikult ja saadetakse postiga koju. :- Igas provintsilinnas esitus.

Austusega J. BLAUFELDT.

Naisterahva rätsepp

K. PIIR

Töötanud Pariisis, Londonis, Moskvas.

Võtan tellimisi vastu kostüümide, palitute ja kõiksugu kasukatööde peale.

Valmis palitused,

-- kõige uuemad modellid. --

Suur Karja tän. nr. 7.

Kõnetraat 10-13.

JALGRATAID

SUURES VALIKUS INGLISE JA SAKSA VABRIKUTEST

JA

OMA TEHASES KOKKUPANDUD

PAREMAST INGLISE MATERJAALIST ODAVATE
HINDADEGA SOOVITAB

CHR. S. OJA, Tallinnas

NARVA MAANTEEL nr. 6

KÕNETRAAT 19-61

Likööri- ja napsivabrik „Tallinna Viinavabrik“

Tallinn, Meripuiestee nr. 15, kõnekr. 24-26.

PARIISIS 1924. a. kuldauraha kroonitud ja 1923. a. TALLINNAS kaks kuldauraha.

SOOVITAB OMA SAADUSI EELOLEVAIKS PÜHIKS:

Vene vodka (столовое вино), Allasch ja roheline ning kristallkümmel, Pomerants, Sidruni-kibe, Pipra-kibe, Cherry-Brandy, Curaçao, Cacao Chouva, Crème de Vanille, Charfreuse roheline ja kollane – nalivkad: kirs, ploomi, mustasõstra ja muraka – Crème de Mandarine ja sidruni kristall-liköör ning Brandy jne.

SAADAVAL: IGAS PAREMAS KAUPLUSES
TALLINNAS JA MAAKONNAS.

VABRIKU LADU Tallinn, Harju tän. nr. 30,

J. MINNEM'I kaupluses.

Müüa kaupmeestele ja töösturitele suuremal ja vähemal arvul

Dekstriini -- kollast ja valget, alisariinõli, äädikaessentsi, pesusoodat. Puuvilja-, marja- ja likööriessense. Puuvilja-, marja- ja likööriekstrakte. Naha – apretuure, musta ja kollast. Saapamaáaret. Glitseriin-, tõrva- ja karboolseepe, tubakaekstrakti, kirja- ja pudelilakke. Mitmesuguseid farmatsõitlisi preparaate jne. jne.

KEEMIA TEHAS

Dr. chem. A. STANGE O/U

TALLINNAS

Kontor: Rataskaevu tän. nr. 6

Kõnekr. 10--97

Tallinna Linnapank

Tallinnas, Mundi tän. nr. 2.

Telefonid: Juhatus: 19-30.
Äriruum: 3-13.
Aidad: 7-48.

Võtab raha hoiule ja maksab 5—9⁰/₀ aastas. Toimetab kõiki pangaoperatsioone sise- ja väljamaal.

Võtab kaupu hoiule oma aitadesse sadamas ja kesklinnas ja annab nende vastu laene.

BISKVIIDITEHAS FALCK & Co., Tallinnas.

S. Tartu tän. nr. 21. Kõnetr. 28-47.

Kõige suurem tööstus sel alal Eestis.

1922. ja 1923. a. näitustel kroonitud 10 esimese
::: auhinnaga — kuld- ja hõbeaurahadega. :::

Tellimiste täitmise kiire ja korralik.

EESTI PANK

Osakonnad kõigis maakonnalinnades

Arvete seis 31. märtsil 1924. a.

Aktiva		Passiva	
Kassa:			
a) pangatähed	540.160 200,—	Põhikapitaal	250.000.000,—
b) riigikassatähed, vahetusraha jne. 303.936 273,5)		Tagavarakapitaal	72.283.136,—
Väärtpaberid	819.126.473,50	Amortisi tsioonkapitaal	2.666.787,50
Kulla arve väljamaal	74.718 738,—	Pangatähed	2.250.000.000,—
Välisvaluuta	369.070.111,—	Riigikassa	2.012 015.360,—
Laenuud välisvalutas	39 421.869,—	Hoiusummad	1.468.429.660,50
Diskonteeritud vekslid	346.194 453,50	Väljamaal korrespondendid „Nostro“	31.479.625,50
Kont-korrent arved	1 667.150.172,—	Korrespondendid välisvaluuta „Loro“	72.426.725,—
Garantiide ja akkredit. laenuud	-2.697.105.713,50	Korrespondendid „Loro“	11.313.878,—
Väljamaa korrespondendid „Nostro“	894.211.110,—	Akkreditiivid ja garantiid	892.164.181,—
Korrespondendid „Nostro“	198.362.385 50	Osakonnad	69 576.744,—
Korrespondendid välisvaluuta „Loro“	3.679.009,—	Mitmesugused arved	178.369 078,50
Korrespondendid „Loro“	262.744.974,50	1923. aasta puhaskasu	238.103.913,74
Osakonnad	5.532 151,50		
Mitmesugused arved	47.243.142,50		
	133.769.761,24		
	7.578.890 089,74		7 578 829.089,74
Väärtused depoo	718.127 045,82		
Inkasso dokumendid	303.744.213,—		

Juhatus.

Pank toimetab kõiki pangaoperatsioone kodu- ja väljamaal. :-:-

Vene-Balti laevaehituse ja mehaanika a.-s. juhatus

teatab, et nimetatud seltsi varandus on hoolekande alt vabastatud, mille tõttu aktsiaseltsi juhatus on ü altähendatud asutustelt üle võtnud kõik seltsi e kuuluvad varandused ja asunud Tallinna laevaehituse- ja mehaanika-tehaste valitsemisele.

Võetakse vastu tellimisi:

- a) Laevaehituse alal sõja-, kauba-, reisijate-, vedur- ja mootorlaevade, niisama ka spetsiaal otstarbega laevade peale, nii kui ujuvate tuletornide ja päästelaevade, ujuvate tõstekraanade ja tõtelaevade, meremärkide- ja boide-panijate, süvendajate, aurulotjade, veo- praamide peale ning praamide peale vedelmaterjaali veo tarvis jne.
- b) Mehaanika-osakonna alal aurumasinate, raudteevedurite, tsistern- vagunite, aurukatelde, raudsildade, raud- sarikate, elektri-tõstekraanade, põlevkivi-tehaste sisseseadete, igasuguse sepa- ja mehaanikatööde, väljatöötatud kui ka väljatöötamata malmi- ja vasevalu peale ja üldse kõiksuguste raudehituste ja igasuguste konstrukt- sioonide peale.
- c) Parandustööde alal võetakse vastu kõiksugu parandustöid laeva- ehituse kui ka mehaanilisel alal.

On olemas suur tagavara ehitusterast ja teisi materjaale, mis kindlustab kiires korras tellimiste täitmist.

Oma sadam, varustatud kõigi tarviliste tehniliste abinõudega, igasuguse mahutavusega laevade laadimiseks ja lossimiseks. Laduruumid ja vabad platsid kaupade hoidmiseks.

Kõikide järelepärimiste ja küsimustega tel- limiste suhtes palutakse pöörata a./s. laevatehase peakontorisse.

Kõnetr.: 83, ehk 5 93.

Aadress: Tallinn, Telliskoppel.

Telegr.-aadr.: „O T A B“.

A. BERG.

TALLINN,
HARJU TÄN. 30.

Peenikeste nahkasjade töökoda.

Soovitab suures valikus moodsaid
naisterahva käekotte, portfelle,
reisikohvreid jne.

Tellitud ja parandustööd tehakse
ruttu ja korralikult.

Maailmakuulsa Junghansi seinä-, laua-,
taskukellade

ainuesitaja Eestis

H. MARKOWITSCH

Tallinn, Viru tän. 15. Kõnetr. 26-52

Kõige suurem valik
kuld-, hõbe-, nikkel-
ja teraskelladest
kõige kuulsamatest
Shveitsi vabrikutest,
Tavanes Watch,
Cyma, Seeland,
Eterna, PerretFils
jne. ja võrdlemata
headuses eht uus-
kuld „Double“ kuul-
sa Speideli vabriku
uuriketid, kapslid, kapsli-
ketid, kaelaeh-
ted, sõrmused. Kõiksugu kuld- ja hõbe-
asju.

Müük suurel ja väikesel arvul.
Võtan tellimisi vastu vabrikuhindadega
kellaseppadele.

Rõõmu ja päikesepaistet kannab igasse Eesti kooli
ja kodusse ilus noorussärav pildiajakiri

„LASTE RÕÕM!“

Ilmub 2 korda kuus, 24 lk.

Maksab aastas 360 mk., poolaastas 180 mk.,
veerandaastas 90 mk., kuus 30 mk., üksik nr. 15 mk.

„Laste Rõõmu“ tellimisi võtavad vastu: „Päevalehe“ talitus,
abitalitused, kõik postkontorid ja suurem osa koolijuhatajaid.

:- Toimetus ja talitus Tallinnas, Pikk t. 2, kõnetr. 17-96 :-

15. apr. ilmub „LASTE KEVAD-RÕÕM“ (hind 15 mk.) See on kõige
täielikum lihavõtte-album lastele. Nõudke ajalehe-müüjail!

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus

„VIKERKAAR“

noorte kirjanduslik nädalakiri,

noorte parim sellekohane väljaanne Eestis. Ta pakub noortele head ja huvitavat **jutu-kirjandust**. Ta püüab esineda ka **teaduslike** artiklitega, mille käsitus populaarne ja huvitav. Suurt tähelepanu pühendab „VIKERKAAR“ ka noorsoo kasvatusele ja tervishoiule. „VIKERKAAR“ on ainuke ajakiri, kust noored leiavad oma lavastamisele jõukohaseid tegevusrikkaid, ilusaid ning huvitavaid näidendid.

„VIKERKAAR“ jälgib noorsoo uuimat kirjandust ja püüab olla ühenduslikuks kirjandus-armastajate noorte ja meie kirjandusvara vahel, tuues bibliograafilises osas heade raamatute arvustusi, tutvustamisartiklid ja nimestikke.

„VIKERKAAR“ on ainuke ajakiri Eestis, mis võimsa kasvatustegurina tahab süvendada noortes suuri aateid, püüdeid ausale ja viljarikkale tegevusele isamaa ja inimkonna kasuks.

„VIKERKAAR“ on seega noorte parim sõber ja kasvatajate mõjukam aitaja. Et oma kõrgeid eesmärke teostada, on „VIKERKAAR“ oma ümber koondanud suurema osa meie paremaid kirjanikke, teadusmeestest ja haridustegelast.

„VIKERKAARE“ ümber on koondunud ka tiheda ringina noor, lõbus, oma ilusast ajakirjast vaimustatud **vikerlaspere**, kelle mitmesisulised kirjad igapäev virnadena toimetusse jõuavad ja seal alatasa lahket tähelepanu ja sõbralikke vastusi leiavad.

Seda noort vikerlasperet püüab igati üllatada ka „VIKERKAARE“ väljaandja „Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus,“ andes ajakirjale palju huvitavaid kaasandeid, preemiaid ülesannete lahendajaile j. m.

Loosimine.

Käesoleva aasta jaanipäeval aga tahab „VIKERKAARE“ väljaandja valmistada vikerlastele suurima üllatuse, mis noored iial näinud. Sel päeval **loositakse välja** „VIKERKAARE“ tellijate vahel, kes tellimise vähemalt 6 kuuks sisse annavad, kolm kõrgeväärtuslikku ja noortele alati tarvilist ja huvitavat asja: **päevapildiparaat, jalgratas ja taskukell (kuld)**. Iga asja väärtus 10.000 mrk.

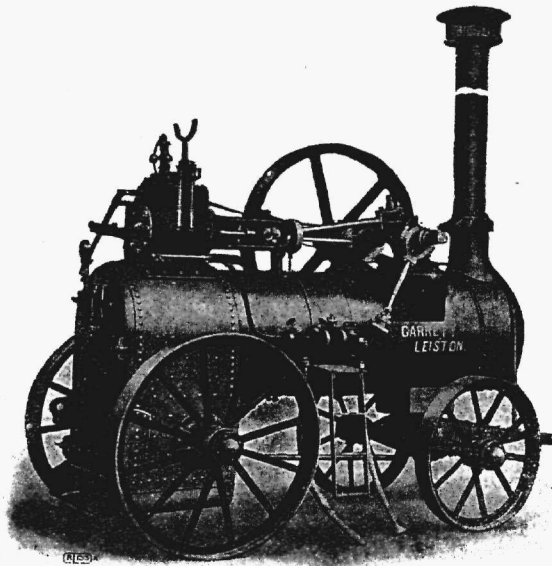
Kes ei tahaks niisuguste asjade omanik olla!

Kel veel seni „VIKERKAAR“ tellimata, rutaku tellimisega ja soovitagu oma sõpadele sama teha.

„VIKERKAAR“ on **kõige huvitavam ja sisukam noorteajakiri Eestis**, ilmub üks kord nädalas 24 lehekülge. Maksab aastas 720 mk., poolaastas 360 mk., kuus 60 mk., üksiknumber 15 mk. Tellimisi võtavad vastu: „Päevalehe“ ja „Koidu“ talitus, abitalitused, suurem osa koole ja kõik postiasutused.

Toimetus ja talitus Tallinnas, Pikk tän. 2, kõnetr. 17-96.

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus.

Aktsia-Selts

V. Schneider & Co.

Tallinnas, Estoonia puiestee 19.

R. Wolf'i

**Ikomobiilide ja
rehepeksumasinate
peaesitaja.**

Suur ladu kõiksugu põllutööriistu ja
masinaid Ameerika, Rootsi ja teistest
vabrikutest.

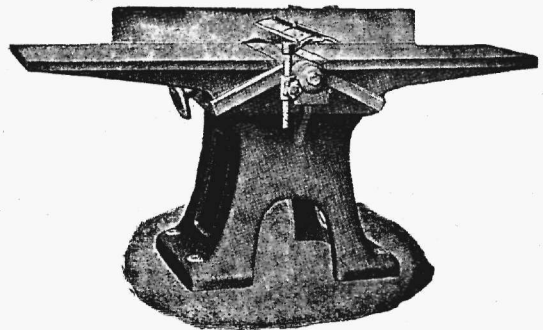
--- Suur valik ---

raua- ja puutööstuse- masinaid.

!! Võistlemata odavad hinnad !!

Alaline ladu:

rauda, terast, plekki, katuse-
ja seinapappi ja tõrva; kõik-
sugu raua- ja teraskaupu, ehi-
tusmaterjaale, käsitööriistu,
masinarihmu, õlisid jne.

**Sahaterad, naelad ja vankriassid valmistatakse oma vabrikus
Telliskivi tän. nr. 33.**

Kaupmeestele kasulik kaubaostukoht!

Kaupmeestele kasulik kaubaostukoht!

Telegrammide aadress: Walschneider — Tallinn.

Kõnetraadid: kauplus — 4-01, kontor — 18-42,
tehnika osakond A — 26-34, tehnika osakond B — 26-34,
vabrik — 4-02.

A.-S. Tallinna laevaühisus.

PEAKONTOR:

Tallinn, Meripuistee nr. 5
Telefonid 10-93, 9-52. Tel-aadr.:
«LAEVANDUS TALLINN».

LAEVAOMANIKUD JA LAEVAAGENDID.

Telegr.-koodid: SCOTT'S CODE 10th Ed,
Watkins 1904, A. B. C. 5th Ed.

OSAKONNAD:

Pärnus, Baltiskis ja Narvas.

LAEVATARBEAINETE KAUPUS JA LADU, LAEVALATERNATE JA PLOK- KIDE EKSPORT:

Tallinn, Sadama tän. 3   Telefon 5-39.

LAEVAPARANDUSTÖÖKOJAD:

S. Batarei tän. nr. 18   Telefon 10-80.

Põhja Kinnitus-aktsia-selts

Tallinnas, Suur Karja tän. nr. 20.

Telegr. aadr.: „Põhjatull“

Telefon 1007.

Põhja Kinnitusselts toimetab kõiksugu:

Tulekinnitusi kinnis- ja vallasvara, kaupade ja vabrikute peale. **Kauba-veo- (transport-) kinnitusi:** mere-, jõe- ja maatransport. **Kasko-kinnitusi** aja ja üksikute reiside peale. **Väärtuste kinnitusi** — posti väärt-paberite saadetusi maal ja merel. **Murdvarguste kinnitusi** vallasvara ja kaupade peale. **Koduloomade kinnitusi** karkude, epideemiate, haiguste, õnnetuste ja varguste vastu. **Reisijate kinnitusi** õnnetuste vastu. **Autokasko kinnitusi.**

Agendid igas linnas.

PÕHJA PANK A/s.

Tallinnas,

Suur Karja tän. nr. 20, oma majas.

Telegrammiaadress: „Põhipank“.

Osakonnad: Tartus, Viljandis, Võrus, Abjas ja Türil.

Avarad laduruumid Tallinnas Uuel tän. nr. 32/34
kaupade mahutamiseks.

Ühendused kõigil kodumaa kui ka kõigil suuremate
linnadega väljamaal.

Pank võtab raha hoiule, maksies ajakohaseid protsente, annab välja laenusid, ostab ja müüb väljamaa raha, kannab maksuta raha üle teise linna, kus pangä osakonnad ning toimetab kõiksugu pangäoperatsioone kodu- ja väljamaal.